

DEJÍN RÁDU SV. FRANTIŠKA

OSTAVIL: P. ILLUMINÁT ŠMIDA, O. F. M.

SV. FRANTIŠEK SERAFÍNSKY.

Z DEJÍN RÁDU SV. FRANTIŠKA

SOSTAVIL:

P. Illuminát Šmida,

O. F. M.

NÁKLADOM RÁDU SV. FRANTIŠKA NA SLOVENSKU.
TLAČOU OBČIANSKEJ KNÍHTLAČIARNE V BRNE.

Č. 3/932.

IMPRIMATUR.

Bratislavae, die 4-a Januarii 1932.

FR. MANSUETUS OLŠOVSKÝ,
Minister Proalis O. F. M.

Pro privato usu Prov. SS.
Salvatoris O. F. M. in Slovensko.

Úvod.

Dielko toto je zbierkou prednášok, ktoré som držal nováčkom nášho rádu serafínskeho. Podal som v nich stručne účinkovanie rádu, ukázal na jeho ducha a vznešené činy niektorých vynikajúcich synov sv. Otca Františka, aby hneď na počiatku svojho rehoľného povolania mali tie najpotrebnejšie znalosti o dejinách svojho rádu a oduševnili sa veľkými činmi, svätým životom, duchom sv. Patriarchu slávnych našich predkov a v živote svojom mali ich za vzor.

Láska moja k reholi nedá mi zamlčať účinkovanie, hrdinské skutky a obety svojich spolubratov ani pred verejnosťou zaujímavou sa o našu rehoľu. Veď dobré dieťa rado vypravuje o krásnych vlastnostiach svojej matky, prečo by som nemohol aspoň niečo krásneho sdeliť o matke-reholi mojej serafínskej? A to tým viac, keďže rád sv. Františka je na celom svete rozšírený a na Slovensku najrozšírenejšou rehoľou a preca slovenská verejnosť tak málo vie o krásnej minulosti, prospešnom účinkovaní a o hrdinských skutkoch lásky synov sv. Františka.

Z týchto dôvodov s láskou podávam toto skromné dielko slovenskej verejnosti, zaujímajúcej sa o ovocie stromu serafínskeho, z ktorého jedna vetva rozprestiera sa aj nad spevavým národom Slovenska.

Pramene, ktoré som pri zostavení tohoto dielka použil: „Handbuch der Geschichte des Franziskanerordens“ od P. Dr. Heriberta Holzapfla, O. F. M. a latinský preklad tohoto diela „Manuale Historiae Ordinis Fratrum Minorum“ od P. Galla Haselbecka, O. F. M., ďalej článok „Ad historiam Fratrum Minorum“ z diela „Introductio ad Vitam Seraphicam“ od P. Gaudenciusa Guggenbichlera, O. F. M., článok „O rádu serafickém“ z diela P. Klementa Minaříka, O. F. M., „Výklad řehole“ a poznatky P. Klemensa Königa.

Pax et bonum — pokoj a dobro!

P. I. Š.

Krátky prehľad života sv. Františka Serafínskeho.

Zakladateľom rádu serafínskeho je sv. František z Assisi, muž významu svetového. Pre horúcu lásku k Bohu pomenovaný bol od Cirkvi sv. „Serafínskym“. Narodil sa v umbrijskom meste Talianska v Assisi dňa 4. okt. 1182 a obdržal od svojho otca, Petra Bernardone, bohatého kupca a zbožnej matky, Piky, meno Ján, neskôr pre lásku otcovu k Francúzom, Francesco-František. Rodičia dopriali mu hojnej príležitosti k stavovskému vzdelaniu a tiež k slušným zábavám, ktorých bol poriadateľom. R. 1201 súčastnil sa vojny proti mestu Perugia, v ktorej bol zajatý a na rok uväznený. Vrátiac sa do rodného mesta, prihlásil sa do vojska, ktoré sa chystalo na jar r. 1205 do južnej Umbrie, ale dojdúc do Spoleta, mal v noci videnie, ktoré ho prímalo k tomu, že sa vrátil do rodiska a začal tuhý život odriekavý. Otec, ktorému sa nový spôsob života Františkovho neľúbil, vydedil ho r. 1206, načo svätec žil dva roky pústovnícky, ošetrujúc malomocných. Počiatkom r. 1208 položil prvé základy ku svojmu rádu, ktorý uvedený bol právne (canonice) do života až dňa 16. apríla 1209, keď sv. František složil sľuby do rúk pápeža Inocenta III., od ktorého obdržal ústne schválenie svojho rádu. (Na prvú regulu, ktorá sa stratila.) Keď prišiel do Assisi, nazval svojich bratov „Fratres Minores“ (Bratia menší). Od r. 1210 bola sídlom a strediskom rádu kapla Porciunkula, Panny Marie Anjelskej, okolo ktorej zariadili si bratia niekoľko chatrčí.

R. 1212 založil druhý rád pre Panny Klarisky a r. 1221 tretí rád pre ľudí svetských obojeho pohlavia. R. 1212 pokúsil sa o misie na východe, ale búrkou bol zahnaný k brehom Dalmácie a musel sa vrátiť bez výsledku. Ani misionárska cesta do Španielska r. 1213-14 nemala úspechu. R. 1215 na sneme lateránskom soznámil sa sv. František so sv. Dominikom a ich priateľstvo prenieslo sa i na oba rády. R. 1216 obdržal svätec od P. Ježiša plnomocné odpustky pre kaplu Porciunkulu. X

Na kapitule r. 1217 rozdelil domy rádové na provincie (kraje), ktoré od tej doby spravujú provinciáli, a ustanovil misionárov pre zeme východné, Uhry, Nemecko, Franciu a Španielsko. Ale sám v čele východných misií vydal sa r. 1219 do Egypta, kde kázal neohrozene pred samým sultánom a posilňoval križiakov. Keď sa vrátil do Itálie, našiel medzi bratmi novoty a zmeny, ktoré dúfal zriadením noviciátu trvalo odstrániť. Pre nemoc odovzdal správu rádu br. Eliášovi ešte r. 1221, ale právomoc rozhodovania vo veciach dôležitých podržal si až do smrti.

Zbaviac sa starostí o rád, spisoval regulu o 23 hlavách, ktorú neskôr prepracoval a skrátil na 12 hláv; túto potom pápež Honor III. bullou potvrdil 29. nov. 1223. (Druhá regula z 23 hláv, z 12 hláv tretia.) Posledné jeho roky boli bolestné. Trpel nemocou žalúdočnou, jaternou a očnou; snášal tiež bolesti duševné. R. 1224 obdržal na hore Alverno sväté jazvy (stigmatá), ktoré vtiskol do jeho rúk, nôh a boku Kristus Pán. Ačkoľvek trpel mnoho, preca šiel s bratom Eliášom na misie, ale cestou nebezpečne onemocnel. V tejto nemoci strávil tri mesiace v ošetrovaní sv. Kláry u sv. Damiána, kde složil hymnu k slncu. Na jaseň r. 1225 na rozkaz kardinála Hugolína podrobil sa v Rieti bolestnej operácii očnej, ale už zdravia nenadobudol. Na jar r. 1226 vrátil sa nemocný do Assisi, kde bol v biskupskom paláci ošetrovaný. V nemoci napísal vrelý list generálovi rádu a niekoľko dopisov ostatným bratom. Odtiaľ bol prenesený do Porciunkuly, kde diktoval svoju „Záveť“. Potom Ialia nepoškvrnenej čistoty, milovník sv. chudoby, pokorný sv. František skonal dňa 3. okt. 1226; v sobotu na večer rozlúčil sa s týmto svetom a jeho čistá duša vzatá bola do nebies, čo potvrdil pápež Gregor IX., vyhlásiac Františka dňa 16. júla 1228 za svätého.

V nedeľu 4. okt. 1226 prenesené boli ostatky sv. Františka do kostola sv. Damiána, aby sa s ním sv. Klára a jej družky rozlúčily a pochovaný bol v chráme sv. Juraja. — Dňa 25. mája 1230 prenesené boli ostatky svätce do nového chrámu sv. Františka Serafínskeho, kde na tajnom mieste odpočívajú až do 12. dec. r. 1818, kedy po dlhom hľadaní boli najdené.

Chronologický prehľad dejín Rádu sv. Františka.

Po smrti sv. Františka brat Eliáš zostal generálom. Bol to muž veľmi nadaný a znamenitý organizátor, pri tom bol ale veľmi ľahkomyselný, pyšný a násilný. So svätou chudobou dľa úmyslu sv. Františka nevedel sa spriatelíť a tak o rehoľnú chudobu vznikly v rade spory, až nastalo konečne rozdvojenie. Eliáš násilensťvom sa snažil previesť zmeny zvlášť v zachovávaní sv. chudoby a jej prísnosť zmierniť. O toto zmiernenie strana Eliášova sa domáhala i u sv. Stolice. Strana prísnejšia, ku ktorej patrili sv. Anton Paduánsky, César zo Špýru a sv. Bonaventúra (bol generálom 1257-74) a iní, hovorili za pôvodné prísne zachovávanie chudoby.

Následovníci prísnejšieho smeru najprv „fratres de familia“ neskôr „spirituálni“ a konečne „observantmi“ sa nazývali. Nasledovníci smeru miernejšieho vclali sa „fratres de communitate“, neskôr obdržali meno „conventuales“.

Sv. Stolica toto rozdvojenie na známcest vzala a zprvu lu konventuálom bola prajnejšie naladená a to tým viac, keď niektorých z členov spirituálov natoľko uchvátila predpojatost, že sa pridružili k politickým nepriateľom pápežovým. (Na pr. Gulielmus Occam, filozof.)

Snem v Kostnici r. 1414-18 uznal a potvrdil obidve vetvy rádu. Oba rády mali spoločného generála a síce od konventuálov; observanti ale dostali generálneho vikára. Snahou sv. Cirkvi bolo obe vetvy spojiť a odkedy sv. Bernardin Siensky a sv. Ján Kapistránsky boli generálnymi vikármi rádu, bola by s radostou videla, keby sa celý rád stal observantným.

Sv. Otec Lev X. r. 1517 pokusil sa opäť o sjednotenie rádu a to v prospech observantov. Konventuáli ale húževnate sa pridržali k umierneným povoleniam. Pápež ostal len pri observantoch, a im, ako pravým nasledovníkom sv. Františka, odovzdal úradnú pečať rádu. Tým sa stali observanti právnymi nástupcami sv. Františka a konventuáli, ktorých jestvovanie sv. Stolica uznala a ponechala, oddelili sa od rádu. Predstavený konventuálov (minoritov) bol generálny magister, ktorého potvrdil minister generálny od observantov.

V ďalšom postupe svojom a v dejinách rád — ako i Cirkve sv. — kde radostné, kde smutné doby prežival.

Časom znovu sa vkradly do rádu snahy po miernejšom živote, ktoré, čo je prirodzené, ako reakciu nové prísnejšie smery zrodily. Členovia prísnejšieho smeru pod rozličnými názvami — ako „reformáti“, „discalceáti“ (nasledovníci sv. Petra z Alcantary † 1562), „recollecti“ — bojovali za pôvodné prísne zachovávanie regule. Takto sa s rádom rozlúčili i kapucíni, ktorí sa úplne odtrhli od rádu. Založil ich františkán Matúš z Basso († 1552) a dal tejto vetve rádu ráz pustovnícky. Neskôr sa však vrátil k matke rádu, ale ním založená spoločnosť zostala, a ako úplne samostatný rád bola potvrdená r. 1528 pápežom Klementom VIII.

Neberúc do ohľadu dva úplne oddelené rády kapucínov a minoritov, ostatné spomenuté vetvy celé storočia sa udržaly a veľmi nebezpečnými sa ukázaly vzhľadom na jednotnosť rádu. Preto sv. Stolica znovu a znovu sa pokúsila o sjednotenie týchto vetiev. V minulom storočí pápež Pius IX. a ešte viac pápež Lev XIII. pracovali na tomto sjednotení. Konečne po veľmi šťastlive skončenom „zkúšobnom“ hlasovaní (108 pre a len 8 proti), bola „Felicitate quadam“ vyriekla sjednotenie. Úradne bola vyhlásená 5. okt. 1897. Za generála bol vymenovaný Alojz Lauer, ktorý svoju nadanosť, láskavosť, dob-

rotu, tichosť a ráznosť vliat v železnú vôľu a reformu sjednotenia dľa buly pápeža Eya XIII. šťastlivo previedol. Úplne neodvislý a samostatný zostal rád kapucínov a minorítov. Bula rozdelila celý rád na dvanásť krajov, nariadila jednotný spôsob vo všetkom, jednaké rúcho (v barve a v kroji), jednaké obrady dľa nových konštitúcií. Zmenilo sa tiež podelenie a triedenie mnohých provincií.

Reformu túto pápež Pius X. zmenil natoľko, že vo svojom motu proprio „*Quo magis*“, vydanom r. 1911, zrušil rozdelenie rádu na dvanásť krajov a rozdelil ho dľa národností na šesť častok. Každá čiastka je v generálnej kúrii zastúpená jedným defínitorom generálnym. Konštitúcie boly znovu prepracované a r. 1913 vydané.

Nové cirkevné právo vydané r. 1918 aj v rehoľnom živote zaviedlo niektoré zmeny. Preto za generalátu Bernardina Klumpera († 1931) uviedly sa tieto zmeny aj do našich konštitúcií a tak znovu sa vydaly r. 1921.

Rôzne rády a kongregácie žijúce dľa pravidiel sv. Otca Františka.

Mimo „Bratov menších“ (*Ordo Fratrum Minorum*), spravujú sa dľa pravidiel sv. Františka Serafinskeho aj iné rády a spoločnosti.

1. Konventuáli čili minoriti (*Ordo Fratrum Minorum Conventualium*). Od pôvodného rádu sa oddelili r. 1517. Žijú dľa pravidiel sv. Otca Františka, výsadmi sv. Stolice zmiernených. Snem tridentský r. 1563 povolil im vlastníctvo spoločných majetkov, ako ich mali aj iné rády mimo observantov a kapucínov. Zamestnávajú sa pastoračiou a výučbou. Na niektorých krajoch pekne účinkujú. Rád tento dal okrem svätého Jozefa z Kupertina († 1663) ešte jedného blahoslaveného. Z kazateľov vyniká Kornél z Piacenze († 1574) a z učencov Constanc Torri (kardínal † 1595), Vavrínek Brancati (tiež kardínal † 1693). Konventuali dosiahli najväššieho rozkvetu v druhej polovici 17. stor., kedy mali do 15.000 členov.

2. Kapucíni (*Ordo Fratrum Minorum Capuccinorum*). Kapucíni mnoho sporov prekonali vo vnútornom vývoji svojho spôsobu života.

Predmetom a príčinou sporov bola najviac rehoľná chudoba. V snahe po kontemplatívnom a viac pustevníckom živote, stavali kláštory nízke, kostoly bez veží po dlhú dobu, ale najnovšie už si stávajú aj väčšie domy. Okrem brady a kapuca spôsob života reformovaných kapucínov sotva sa líši od nášho. Poľom ich účinkovania je pastoračia, misie, ošetrovanie nemocných (zvlášť v Itálii). Poklona 40hodinová pochádza od nich. Z rádu kapucínskeho pochádza 5 svätých a 9 blahoslavených. Ako kazatelia vynikajú sv. Jozef z Leonisy († 1612) a sv. Fidel zo Sigmaringu († 1622). Sv. Vavrinec z Brindisi († 1619) ako legát sv. Stolice pochodil Itáliu, Nemecko, Španielsko a Franciu. Na poli umenia a vedy v prvých dobách primerano k iným rehoľám na dosť nízkom stupni stáli. Neskôr aj u nich sa vyvinulo vedecké účinkovanie. Z učencov je spomenutia hodný Jozef Karol Tricassinus († 1681). Niektoré ich provincie (Švajciarsko, Nemecko) stoja na vysokej úrovni tak rehoľnej kázně, ako i vedeckého vzdelania. Dnes rád kapucínsky počíta vyše 11.000 členov.

3. Druhý rád (Klarisky). Sv. Klára nazývala sa plantičkou Serafínskeho Otea a to právom. Ako prvý rád vábil k sebe šľachetne smýšľajúcich a po dokonalejšom živote túžiacich mladíkov, tak druhý rád vábil k sebe šľachetné panny. Dejiny druhého rádu patria k tým najdojímavejším udalostiam cirkevných dejín. Dlhú sotraly pri pôvodnom prísnom spôsobe života. Neskôr, ako bratia prvého rádu, aj ony prešli povolením sv. Stolice cez rozličné oblahčenia, zvlášť vo veciach týkajúcich sa chudoby. Doby reformačné a revolučné môžu mnoho rozprávať o oduševnenosti, obetavosti a vytrvanlivosti klarisiek. V 16. storočí mali 34.000 členiek. Najnovšie sa znovu vzťahujú. Teraz počítajú okolo 12.000 členiek. Rád tento obdaril Cirkev sv. 5 sväticami a 17 blahoslavenými.

4. Tretí rád kláštorný. a) Mužskí. Sv. František ešte za svojho života určil pravidlá pre tých, ktorí po dokonalejšom a svätejšom živote túžili. Z týchto mnohí sa časom sdrúžievali v kláštoroch, kde spoločný život viedli a skladali často aj rehoľné sluby. Toto sú kláštorní terciári. Aj dnes jestvujú mužskí kláštorní terciári. V Holandsku je taký rád „Bratstvo sv. Františka“, v Irsku „Bratia tretieho rádu sv. Františka“.

K tomuto rádu patria aj „Fratres bigi“ (Hnedí bratia).
b) Ženské. O mnoho viac účinkoval a účinkuje tretí rád ženský. Vedením tohoto rádu poverení bývali väčšinou členovia prvého rádu. Ktoré kapucíni spravovali, tie sa nazývaly „Kajúce sestry tretieho rádu“, čiže kapucínky. Mnohé mali aj pápežskú klauzúru, iné na pr. „Alžbetinky“ ošetrovaly nemocných a chudobných. Mnišské terciárky na mnohé vetvy sa delia. V 19. storočí len vo Francúzsku bolo 50 rozdielných vetiev, žijúcich podľa pravidiel tretieho rádu sv. Františka. Dnes najviac účinkujú tieto ženské rády a spoločnosti tretieho rádu: „Františkánky bosé“, zalo-

žené v Holandsku r. 1835, „Chudobné dcéry sv. Františka“, zal. Františka Schervier r. 1876, „Križové sestry“ zal. kapucín P. Teodoz Florentini r. 1852, „O večnej poklone nazvané chudobné františkánky“, zal. 1857, „Stigmatky“, zal. Anna Lapini r. 1860, „Františkánske misionárky“, zal. Mariou de Passione vo Východnej Indii r. 1876, ktorých je teraz vyše 4000 a horlivo pracujúc v duchu sv. Františka, sú pravou rukou misionárov. R. 1900 zomrelo v Číne sedem sestier smrťou mučedníckou. Počet všetkých terciárov žijúcich v kláštoroch je okolo 60.000. Rád tento má 1 sväticu a 5 blahoslaveniek.

5. Tretí rád svetských. Sv. František založil pôvodne tretí rád len pre svetských ľudí, ktorí k životu kláštornému povolania nemajú, ale preč si žiadajú Bohu aj vo svete dokonalejším životom slúžiť. Rád tento sa veľmi rozšíril a v počte členov bol vždy bohatý. Medzi členov tretieho rádu sa ráta 22 pápežov, 400 panovníkov. Počet terciárov kardinálov, patriarchov, biskupov ťažko by bolo určiť. Ráta na 40 svätých a 55 blahoslavených. Sv. František Saleský, sv. Pavel z Križa, sv. Kamil a mnohí zakladatelia rádov a rehelných spoločností boli terciarmi. Z významnejších umelcov a učencov boli terciarmi básnici: Dante, Petrarca, Torquato Tasso, Vega a Calderon, hudobníci: Palestrina, Goritti, Liszt, Gounod, výtvarníci: Michel Angelo, Murillo, Raphael, Dupré, Giotto, Leonardo da Vinci, politici a vojvodocovia: Tomáš Morus, Vasco da Gama, Garcia, Cortes, Nozedal, prirodospytci: Galilei, Galvani, Volta, spisovatelia: G. Ségur, Balmes, Sará, Cervantes. Počet všetkých svetských terciárov je na 2,000.000.

Účinkovanie a vliv Rádu sv. Františka do r. 1517.

Všeobecne.

Požehnanie Serafinskeho Patriarchu, ktoré udelil svojim synom prítomným, tiež i všetkým bratom budúcich storočí („in quantum possum et plusquam possum — nakoľko môžem a viac než môžem“) nezostalo bez ovocia a účinku. Rád dľa zásady sv. Otca Františka „nie len sebe žiť, ale aj iným osožiť“; v každom čase spasiteľne a blahodárne účinkoval a pracoval za blaho ľudu. Preto láska a oddanosť k rádu sa stále zväčšovala a mladíci hŕfne sa hlá-

sili vstúpiť do rádu sv. Františka. Bartolomej z Pisy píše: „Nemyslím, že by niektorý iný rád tak mnoho a natoľko vábil veriacich ako tento.“¹⁾

Chronologista píše: „Vid Franciu, pozri Nemecko, obráť sa k Anglii, pohliadni na Gaskoňsko, Aragoniu, Španielsko, Česko, Maďarsko, Rakúsko, Lombardiu, Siciliu a celú Itáliu a uvidíš, že kráľovia, synovia, dcéry a ženy kráľov, grófovia, vojvodcovia, kniežatá, baróni a rôzni svetskí hodnostári vo svojich dvoroch mali bratov menších za duchovných radcov.“²⁾ Tajomník sv. Bonaventúru, Bernard z Besse píše: „Do rehole vstúpili biskupi, opáti, naddekani, výteční učenci, bohoslovci, kniežatá, poprední mužovia a mnohí iní hodnostári, šľachtici a učenci.“

Bratia menší v službách sv. Cirkve.

Sv. František bol najposlušnejším a najpokornejším synom sv. Otea. Život a rád jeho skutočne aj zodpovedal snu pápežovmu (Inocent III.), lebo možno povedať, že zachránil rúcajúci sa Laterán, znázorňujúci cirkev svätú. Bratia chodili po šlapajoch svojho Serafinského Otea. Sv. Stolica čoskoro zbadala, že členovia tohoto nového rádu, ktorému mnohí nedôverovali, stali sa jej najsplahlivejšími poddanými. Sv. Stolica nachádzala v nich oporu proti panovažnosti kniežat, svetských i cirkevných. Duch bratov menších bol celkom protivný duchu waldenských a albigenských, čo pre Cirkev sv. bolo uspokojivé, ba potešiteľné. Pápežovia jeden za druhým poverujú bratov menších rozličnými vážnymi úradmi. Z nich vymenovali kaplánov, sakristov, kazateľov a spovedelníkov. Úrad spovedelníkov v bazilike lateránskej obdržali bratia menší a majú ho až do dnes; jednotlivých povyšujú za cirkevných hodnostárov: kardinálov (sv. Bonaventura), biskupov, legátov. V prvom storočí trvania rádu už 162 bratov menších dostalo vysoké cirkevné hodnosti. Do teraz z rádu sv. Františka bolo 6 pápežov: Mikuláš IV. (1288—92), Alexander V. (1409—10), tento bol nevedomky vzdoropápežom, Sixtus IV. (1471—84), Julius II. (1503—13), Sixtus V. (1585—90) a Klement XIV. (1769—74); 90 kardinálov, 4000 biskupov a arcibiskupov.

Viacrát posielali pápežovia bratov menších ako inkvizitorov potlačiť bezbožnosť a neveru a neskôr proti Hohenstaufom hlásať križiacku válku. (Tento úrad nebol síce v duchu sv. Františka, ktorý láskou chcel duše získávať a nie politikou a násilienstvom.) Pápežovia ako i kráľovia posielali ich za sprostredkovateľov pokoja. Takýchto vyslancov z rádu bratov menších r. 1241 najdeme

¹⁾ „Non credo, quod sit aliquis ordo. ad quem tantum fideles afficiuntur, sicut ad istum.“

²⁾ „Vide Franciam, respice Alemaniam, verte te ad Angliam, inspicie Gasconiam, Aragoniam, Hispaniam, Bohemiam, Ungariam, Austriam, Lombardiam, Siciliam et totam Italiam et reperies, quod reges, filii regum et filiae uxoresque, comites, duces, principes, barones et dignitates saeculi fulgentes, fratres minores in suis hospitibus habere pro confessoribus et informatoribus.“

medzi Tatármi, ktorí sa snažili tento barbarský, divý národ nakloniť ku kresťanstvu a pokoju, ale bohužiaľ, len s malým úspechom. Boli to bratia menší, ktorí chystali cestu smierenia a sjednotenia s cirkvou východnou r. 1232, taktiež r. 1274 na sneme lyonskom, kde sv. Bonaventura si veľké zásluhy získal. V tom pokračovali i ďalej. Väčším výsledkom pracovali bratia menší na sjednotení cirkvi armenskej, koptskej, jakobitskej a maronitskej. Medzi Maronitmi v Libanonu a Anti-Libanonu, ktorí sa r. 1182 vrátili do lona Cirkvi sv., zvlášť horlivo pracoval Belgičan Grifo, ktorý 25 rokov účinkoval medzi nimi. I vo výchove domorodých kňazov si získal veľké zásluhy. Chronológisti menujú do 300 bratov menších, ktorých sv. Stolica ako legátov a vyslancov (nunciiov) poslala k rozličným národom.

Kazateľstvo v XII—XV. storočí.

Sv. František na prapór svojho rádu napísal si heslo: „Non sibi soli vivere, sed et aliis proficere — Nie len sebe žiť, ale aj iným osožiť.“ On sám predchádzal dobrým príkladom; kde len mohol, hlásal apoštolskou horlivosťou a duchom obetavým učenie Kristovo. Právom píše sv. Bonaventúra: „Je zrejmé, že bratia už z povolania povinní sú kázať, lebo v ich regule sa zvlášť pojednáva o kazateľstve. Z toho dôvodu žiadni iní rehoľníci nemajú povinnosť z povolania hlásať slovo Božie, než tí, ktorí sa tejto reguli zaviazali.“¹⁾ S akým výsledkom a horlivosťou konali krásny úrad kazateľský, vysvitá zo slov Gregora IX.: „Kristus sa narodil v ráde bratov menších, príkladom, učením a divmi svojimi dopomáha ku spásu celým zástupom.“²⁾ Bratia z počiatku len o pokání kázali, neskôr už aj dogmatické pravdy (o článkoch viery) hlásali. Dľa spôsobu tej doby v kázňach zachovali formu scholastickú, pri tom však nedali sa strhnúť formalizmom. V rečiach svojich vždy hlásali slovo Božie a spásu nesmrteľných duší mali pred očami, ako opravdiví ľudoví kazatelia.

Brisits píše: „Neobyčajný účinok františkánskeho kazateľstva v tom väzí, že tento milou, jednoduchou a úprimnou prednáškou prelomil meravý formalizmus rečníctva 12. storočia.“ Najslávnejším medzi vtedajšími františkánskymi kazateľmi je sv. Anton Paduánsky, ktorý mnohokrát mal až do 30.000 poslucháčov a svojimi kázňami konal veľké divy. Slávnejší italskí kazatelia tej doby sú: Lukáš z Apulie, Benvenút z Modeny, Rinald z Areza. Vo Francii: Hugo z Diny, Guibert z Tournay, Odo Rigaud. V Nemecku: Berthold z Rezna, ktorý pochodil celé

¹⁾ „Patet, quod fratres ex sua professione habent praedicare, in quorum regula inter omnes specialis tractatus de praedicationis officio continetur, unde certissime constat, quod nullis religiosus plus competit praedicare ex ratione status sui, quam his, qui hanc regulam profitentur.“

²⁾ „Christus in Fratrum Minorum ordine nascitur et salutem innumerae multitudinis exemplo, doctrina et miraculis operatur.“

Nemecko, Švajčiarsko a krajiny Austrie a ktorého menovali „miláčkom Boha a ľudí“. Roger Bacon hovoril o ňom, že on sám svojimi kázňami viac duševného úžitku priniesol, než všetci kazatelia oboch veľkých žobravých rádov (františkáni a dominikáni). Mal niekedy až 40.000 poslucháčov († 1272). Pri Bertholdovi ako kazatelia vynikajú i jeho žiaci brat E u d e v í t a K o n r á d z o S a s k a. Najslávnejším kazateľom Anglicka bol H a y m o z F a v e r s h a m u, ktorý neskôr sa stal aj generálom. (1240—1244.)

V 15. storočí nastávajúca observancia nového ducha vliala do kazateľstva. K slovu sa pridružil aj dobrý príklad bratov. O kázňach observantov hovorí kronika: „Výrečnosťou, učením a svätosťou života roznieťili celú Itáliu a ku neobyčajnej horlivosti ju vzbudili. Ba aj iné krajiny kresťanské pocítily vliv ich svätosti, takže celé kresťanstvo sa zdalo byť obnovené.“¹⁾ Najväčšími kazateľmi Italie tohoto storočia boli: sv. Bernardin Sienský, Albertus zo Sartiano, „rex praedicatorum — kráľ kazateľov“, sv. Jakub z Marchie, ktorý kázal mimo Itálie aj v Dalmácii, Bosne, na Morave a v Uhorsku. Nad všetkými vynikal sv. Ján Kapistrán, ktorý pochodil poľ Európy a kázal 20 až 30.000 poslucháčom. Kázal aj proti husitom a zvlášť v Uhorsku povzbudzoval ľud pod prápor vojvodu Hunyadiho proti barbarským a kresťanstvu nepriateľským Turkom. Slávnejší kazatelia sú ešte z tejto doby v Itálii: Ján z Prato, Pacifik z Ceredana, Bernardin z Feltry, Bernardin z Bustie. Vo Francii: Tomáš z Ilyria, Oli-ver Maillard a Richard, ktorý svojimi kázňami hrdinskosť panny Orleánskej v poslucháčstve vzbudil proti invázii Angličanov. Vo Španielsku: Benedikt z Valencie. V Nemecku: Ján Brugmann, po ktorom zostalo príslovie: „Keby si mohol rozprávať ako Brugmann.“ Dalej Ján Maeder, Ján Pauli („Schimpf und Ernst — karhanie a prisnosť“), Teobald z Geislingenu, „apostolus Austriae“. V Uhrách: Pelbárt z Temešváru, ktorého diela i za hranicami Uhier boly hľadané. V Poľsku: sv. Simon z Lipnice a bl. Ján z Dukly, ktorý nenechal kazateľstva ani keď oslepol. O sjednotenie rusínskych schizmatikov mnoho pracoval. Konečne Ladislav z Gielnowa — „Slnko národa poľského“.

¹⁾ „Eorum eloquentia, doctrina et sanctitate tota Italia commota fuit et maxima devotione excitata. Demum aliae provinciae Christianorum odorem sanctitatis ipsorum sentierunt ita et taliter, quod iam tota Christianitatis quodam modo reformata videtur.“

Vliv Rádu na liturgiu a pobožnosti církevné.

Svätým životom a apoštolskou horlivosťou bratov menších obnovil sa duch kresťanský. Ich kázne neboly len hlasom volajúcich na púšti. O tom svedčí ten zjav, že od 13. storočia veriaci vo väčšom počte a o mnoho horlivejšie pristupovali ku sv. sviatostiam, ako predtým.

Svätým evanjeliom preniknutý duch rádu blahodárne a všestranne účinkoval v prospech istých tajomstiev a sviatkov nášho svätého náboženstva, tak podobne udržal a uviedol niektoré pobožnosti. Slávnosť Najsvätejšej Trojice v 13. storočí už jestvovala, vlastne však vtedy sa počala šíriť, keď bratia menší r. 1260 novou úpravou uviedli ju do officia (hodiniek).

Najsv. človečenstvo Ježiša Krista už od počiatku bolo v ráde predmetom zvláštnej úcty a stredišťom pobožnosti. Zvlášť nekonečná láska Božia, ktorú tak krásne objasňujú tieto tri pôjmy: jasličky, kríž a svätostánok, bola bratmi zvlášť uctievaná.

Vianoce sa vtedy už slávily a kde-tu sa objavia i jasličky (Betlehem). Keď ale Serafínsky Otec po svojom návrate zo Svätej zeme, vianočné sviatky r. 1223 v lese u Greccio zvláštnym spôsobom oslavoval, tento nový spôsob oslavy rozšírili bratia po celom svete. Takto sa staly vianočné sviatky obsažnejšími, nadobudly viac vnútornej vrúcnosti a plynulo z nich mnoho nových radostí.

Dľa príkladu Serafínskeho Otea zamilovali si bratia menší udalosti utrpenia Ježiša Krista a horlive roznecovali v srdciach veriacich lásku k Ukrižovanému a verne ich tak viedli „ad lignum crucis, in quo salus mundi pependit — ku drevu kríža, na ktorom spása sveta pnela.“ Sv. Bonaventúra napísal zvláštne officium o umučení Ukrižovaného a nariadil kazateľom rádu, aby veriacich k nasledovaniu ukrižovaného Ježiša Krista povzbudzovali. Niektoré miesta jeruzalemské, zvlášť kde sa isté pamätihodnejšie udalosti z horkého umučenia Ježiša Krista odohrávaly, ľudu obrazmi predstavovali, podobné obrazy aj stavali a tak pobožnosť krížovej cesty poznenáhla zaviedli. Túto pobožnosť zvlášť sv. Leonard z Portu Mauritio rozširoval.

Nie menšou vrúcnosťou a láskou ľnuli bratia menší dľa príkladu sv. Otea Františka aj ku svätostánku a ku sviatostnému Ježišovi. Jedna z najkrásnejších vlastností svätých nášho rádu je zvlášťná láska a úcta k najsvätejšej Sviatosti Oltárnej. Medzi svätými rádu zvlášťnou úctou ku Sviatosti Oltárnej vynikal sv. Paschal Baylon, ktorého pápež Lev

XIII. r. 1897 vyhlásil za patróna všetkých združení Sviatosti Oltárnej. Aby Sviatosť Oltárna ušetrená bola od akéhokoľvek zneuctenia, prvý nástupca sv. Františka nariadil, aby bratia nedržali viac Eucharistiu zavesenú nad oltárom, ale aby ju uschovali v svätostánku. Snem lateránsky vydal podobné nariadenie r. 1215, ktoré previesť mohli iba mnohí bratia menší.

Bratia menší i úctu najs. mena Ježiš apoštolskou horlivosťou rozširovali, zvlášť sv. Bernardin Siensky a sv. Ján Kapistrán. R. 1530 pápež Klement VIII. povolil bratom menším aj oficium o najsvätejšom mene Ježišovom, ktoré oficium sv. Otec Inocent XIII. rozšíril na celú Cirkev.

Sv. František a jeho bratia, mimo obzvláštnej úcty osoby Ježiša Krista, už od počiatku si osvojili aj nežnú a detinskú úctu k preblahoslavenej Panne Marii. Kolíska rádu je Porciunkula, kaplnka zasvätená Panne Marii Anjelskej, a tak už odtiaľ celé dejiny rádu sú milo spojené s úctou Matky Božej. Všeobecne známy je zjav úcty, ktorou sa rád vždy choval ku Nepoškvrnenému Počatiu. K obrane najkrásnejšej výsady Matky Božej, Nepoškvrneného Počatia, posielal rád jedno za druhým svojich najučenejších a najslávnejších synov, aby ju neohrozene hájili. (Ján Duns Scotus). V tejto obrane vytrvali cez šesť a pol storočia, ktorý vedecký boj mal za následok vyhlásenie Nepoškvrneného Počatia za dogmu (článok viery), pápežom Piusom IX. r. 1854 (bulou „Ineffabilis Deus“). Sviatok Navštívenia Panny Marie (Visitatio B. M. V.) a Zasnúbenie Panny Marie (Desponsatio) bratia menší oslávili po prvýkrát. Veľká láska a zvláštna úcta k Panne Marii tiež len v príklade a živote sv. Františka a bratov menších má svoje korene. Sv. Bonaventúra nariadil, aby bratia každú sobotu k úcte Panny Marie sv. omšu slúžili, na meno Maria hlavu sklonili a každý večer ku jej cti na znamenie veľkého zvona tri „Zdravas Maria“ sa pomodlili. V ráde sv. Františka má pôvod vzdych v anjelskom pozdravení („Zdravas Maria“), „pros za nás hriešnych teraz i v hodine smrti našej.“ R. 1422 bol už všeobecne uvedený ruženec „siedmých radostí Panny Marie“, ktorý zvlášť sv. Ján Kapistránsky rozširoval. — Bratia menší tiež rozširovali uctievanie sv. Jozefa, sv. Joachima a sv. Anny. V 15. storočí rozširovali túto úctu sv. Bernardin Siensky a Bernardin z Bustie.

Rád mal vliv aj na vývin breviára, misálu a z čiastky aj na rubriky sv. omše. Z rozkazu pápeža Gregora IX. opravil generál Haymo de Faversham breviár a rubriky omšovej knihy. Opravu v breviári prevádzal i František z Angela (kardínal). Bl. Ján z Parmy predpísal užívanie paly vo sv. omši a na kapitule r. 1354 nariadili, aby všetci kňazi rádu vzali do kánonu omše sv. meno pápeža. Tieto opravy prevzala a všeobecne nariadila i všeobecná Cirkev.

Účinkovanie sociálne.

Okolnosť, ktorá sv. Františka pohla k tomu, aby s vnútorným (contemplatívnym) životom spojil aj činný, a za program svojho rádu určil apoštolovanie, učinila rád sociálnym. Bratia menší si predsavzali nasledovanie a uskutečnenie celého sv. evanjelia. Aký vliv a účinok mal rád na celú spoločnosť ľudskú, možno už badať zo života sv. Františka. Spoločnosť ľudskú svojho času zachránil od stroskotania. Hlásaním a zachovávaním sv. chudoby smeril protivníkov. Rôzne neblahé spoločenské spory prestaly. Závist chudobných sa krotila, bohatých ale prenikala láska a súcit ku chudobným a konali skutky milosrdenstva telesného. Pôžitkárstvo a ľahkomyselnosť ustupovala činom lásky. Sv. František každého ožiaroval láskou, každého viedol k žriedlu lásky, k Bohu, a tak blaženého činil každého.

To isté bolo aj poslaním rádu a výsledkom jeho vonkajšieho účinkovania. Bratia menší neobchádzali ľudí len ako pústovníci (aj starší rehoľníci to činili). Rádi vyhľadávali ľudnatejšie miesta, lebo tak sa im núkalo viac príležitosti účinkovať v duchu svojho Serafínskeho Otca. Rád bol vždy úzko spojený s ľudom, s ním žil. „Každému bol všetkým, aby každého spasil.“ Bratia všade hlásali a prinášali pokoj a radosť. „Pax huic domui — pokoj domu tomuto“ zdravili. Starali sa o všetky potreby ľudu, boli mu oporou v starosti a radosť, v bolesti a rôznych biedach jeho. V kázňach bez všetkého rozdielu jak bohatému, tak chudobnému hlásajú zlo hriechu a vznešenosť ctnosti. Na boháčov a utláčateľov ľudu spúšťajú blesky, chudobných ale berú pod svoju ochranu. Stali sa zástancami a ochráncami chudobných a utláčaných. Berthold z Rezna ujal sa zvlášť služobníctva. V istom mestečku nechcel kázať na vzdor všetkým prosbám predstavenstva, lebo nesnesiteľnými daňami utiskalo ľud. Iní staviali pre opustené deti nálezince a pre chorých nemocnice. Zvláštnou záľubou a starostlivosťou opatrovali bratia malomocných. Nákazlivé nemoce (mor, kolera), ktoré v stredoveku často epidemicky zúrily a kosily svoje obeť, boli príležitosťou pre bratov evičiť sa v hrdinskej láske a obetavosti vôči nešťastníkom. Pre bratov ošetrovateľov staviali sa zvláštne byty. Neraz sa stalo, že pri ošetrovaní takýchto nákazlivých i niektorý z hrdinných bratov sa nakazil, tento dal znak z toho bytu, aby nový brat zaujal miesto a tak sa vystavil i tento tomuže nebezpečenstvu.

Na poli sociálneho účinkovania mali veľký význam ústavy „Montes pietatis“. Boly to peňažné ústavy, ktoré bratia menší pomocou mno-

hých dobrodincov zakladali, aby úžerníctvo potlačili. Oslobodili týmto spôsobom ľud z pazúrov úžerných židov a ľudu bez úrokov, alebo pri nepatrných úrokoch dopomohli k potrebným peniazom. Na tomto poli sociálnej práce veľké zásluhy si nadobudli: Barnabáš z Terna a Bernardin z Feltre.

Misijná činnosť Rádu sv. Františka.

V š e o b e c n e.

„Dávam sa na šire more, t. j. do pojednánania o slávnych a veľkých činoch bratov menších, prekonaných na celom povrchu zemskom, o mukách a vraždách, ktoré v službe Kristovej a Cirkvi sv. za hlásanie a rozširovanie katolíckej viery podstúpili.“¹⁾ Takto začína dielo svoje o rádových misiách Gubernatis, ktoré žiaľbohu dokončiť nemohol. Skutočne, dejiny rádových misií sú perlami v dejinách rehole sv. Františka. Myšlienka misií celkom prirodzene plynie z povolania bratov menších a zo zásady sv. Františka: „nie len sebe žiť, ale aj iným osožiť.“ Aj na tomto poli apoštolskej práce ako príklad prechádza sám sv. František. Ducha jeho rozpaľovala horlivosť, pohanov kresťanstvu získať, srdce jeho túžilo po smrti mučeníckej. Ide na východ, tam vo Sv. zemi káže sultánovi. Obráti sa i k západu, do Španielska. Vo svojej Reguli samostatnú kapitolu venuje tým, ktorí si žiadajú z vnuknutia Božieho, ísť medzi pohanov na misie. Preto idú bratia medzi pohanov ako barančky medzi vlkov. Serafínsky Otec dožil sa tej radosti, že v Marokku päť jeho synov vylialo krv svoju za vieru. Koncom 13. storočia už po celom známom svete najdeme bratov menších. Bula Alexandra IV. z r. 1258 aj označuje miesta: „V krajoch Saracénov, Pohanov, Grékov, Bulharov, Kumanov, Iberov, Alamanov, Gazarov, Gothov, Sichorov, Ruthénov, Jakobítov, Nubijčanov, Nestorianov, Georgijcov, Arménov, Indov, Meclitov a iných neveriacich Východu a Severu“.²⁾

¹⁾ „Mare magnum iam aggredior, tractatum de gloriosis et tantis fratrum Minorum per orbem universum laboribus, agonibus et necibus in obsequium Christi et eius Ecclesiae pro fidei catholicae defensione atque propagatione toleratis.“

²⁾ „In terris Saracenorum, Paganorum, Graecorum, Bulgarorum, Cumanorum, Yberorum, Alanorum, Gazarorum, Gothorum, Sichorum, Ruthenorum, Jacobinorum, Nubianorum, Nestorianorum, Georgianorum, Armenorum, Indorum, Meclitorum, aliarumque non credentium nationum Orientis et Aquilonis.“

V 15. storočí od Laponska po Kongo, od Azorských ostrovov až po Čínu najdeme bratov menších hlásať sv. Evanjelium.

Observancia ako pre iné vznešené a sväté záujmy, tak i pre dielo misií, novej oduševnenosti a horlivosti vliala v ducha bratov menších. Ďaleko sme od tej doby, aby sme si mohli verný obraz utvoriť o účinkovaní a hrdinskej, obetavosti bratov menších na poli sv. misií. Skutočnosť je, že počet bratov, ktorí mučenícku smrť podstúpili, je okolo 5000.

Misie v Europe.

V Europe na Balkáne náš rád mal a má veľmi mnoho misií. Už sv. František chodil po brehoch Dalmácie a pravdepodobne založil tam aj kláštor. Prvé misie založili bratia v Albanii v a Čiernej Hore r. 1240. V 13. a 14. storočí už sa stretávame aj s biskupmi z nášho rádu na týchto miestach (tak na pr. v Antivare). Bohužiaľ v 15. storočí tieto misie upadly do rúk barbarských Turkov, ktorí ich zničili. Bratia, ktorí sa mohli zachrániť, putekali do hôr a odtiaľ nakoľko mohli starali sa o veriacich.

Väčší úspech mali bratia v Bosne, kam ich kráľ Štefan Tvrdko zavolať. Sám kráľ dal sa pokrstiť, ale v dobrej vôli nevytrval, čo malo za následok, že jeho krajina znovu sa stala hniezdom manichejov. Medzi misionármi vynikajú: brat Fabián, Ján z Aragonie, ktorý mnoho pojednával s kacírmí a Peregrín zo Saska, ktorý sa neskôr stal aj biskupom. Jedna pápežská listina z r. 1402 udáva, že bratia tu vyše 50.000 pohanov pokrstili. Pápež Eugen IV. takto sa vyjadruje o bratoch menších, misionároch v Bosne: „... stali sa hradbou domu Pánovho pre rozširovanie pravej viery.“¹⁾ Keď biskup bosenský znovu pýtal bratov menších na misie, prosbu svoju takto odôvodnil: „Treba poznamenať, že akonáhle sa zjavia bratia v krajoch kacírmí obývaných, kacíri miznú ako sviečka pri ohni.“²⁾ Turci strašne pustošili v Bosne; kresťanstvo mnoho trpelo od nich a bratov hromadne vraždili. Angelus Zvjedzovič r. 1464 u sultána Mahometa II. vyprosil trpenie (toleranciu) kresťanstva, ale pri tom všetkom naši misionári mali veľké ťažkosti. Kronikár píše o nich: „Continuo vivunt in martyrio. — Žijú v stálom mučeníctve.“

¹⁾ ... se murum facientes pro domo Domini et orthodoxae propagatione fidei“.

²⁾ „Valde notandum, quod in locis occupatis per hereticos statim, ut fratres sunt, evanescent heretici sicut cera a facie ignis“.

Medzi manichejmi v Bosne veľké zásluhy si získali a blahodárnym úspechom pracovali: sv. Jakub z Marchie, sv. Ján Kapistrán a Fabian z Bachie. Bratov misionárov najdeme aj v Srbsku; tu ale pre časté vpády turecké nemohli väčším úspechom pracovať.

V Bulharsku hatily ich tiež veľké prekážky v práci misionárskej. Tu zomrel r. 1314 brat Angelus zo Spoleta ako mučeník. Keď Ludvík I. Veľiký zmocnil sa Bulharska (r. 1366), slobodnejšie a väčším úspechom pracovali bratia, takže za krátky čas 200.000 pohanov obrátili na vieru katolícku. V tom čase prosil kráľ od generála rádu 2000 nových misionárov. Kresťanstvo začalo v Bulharsku krásne kvitnúť, lenže za niekoľko desaťročí turecká lúza všetko spustošila. Päť bratov zomrelo vtedy smrťou mučeníckou.

Podobne aj v Rumunsku a Moldave založené rádové misie spustošili Turci. R. 1476 odviedli Turci z týchto krajov 40.000 kresťanov do otroctva.

Bratia účinkovali ako misionári aj na severu, kde tiež mnohé veľké obety priniesli. V Litve r. 1325 zomrelo 36 bratov za vieru Kristovu. Keď ale panujúce knieža Jagello, pod menom Ladislava r. 1386 dal sa pokrstiť, bratia v tejto krajine už ľahšie a úspešnejšie pracovali. Ondrej Vazilo bol prvým biskupom tohoto kraja.

V Prusku pyšní nemeckí rytieri mnoho ťažkostí zapríčinili bratom menším. Tam prišli na žiadosť pápeža Alexandra IV. hlásať evanjelium. Tiež aj tu mnohí bratia vyliali krv svoju za vieru Kristovu. R. 1261 už je tu aj biskupom františkán Albert z Marienwerder, ktorý aj založil mesto Riesenburg. Tu založené misie staly sa o storočie pozdejšie obeťou protestantizmu. Mimo týchto krajov účinkovali bratia ako misionári aj v Laponsku, južnom Španielsku a vo Valencii, kde Ján Peruzinus a Peter zo Saxoferrato zomreli ako mučeníci a konečne v Granade, kde zasa Joannes z Cetiny a Peter z Duena dosiahli korunou mučeníctva.

Misie v Afrike.

Prvé misijné pôsobisko bratov menších v Afrike bolo Marokko. Tu zomrelo prvých päť mučeníkov rádu: Berard, Peter, Accurs, Adiu a Otho. Týchto nasledoval na tomže mieste br. Electus a r. 1227 Da

niel a šesť jeho spoločníkov. V nasledujúcich rokoch bratia už aj niekoľko kláštorov vystavili v Marokku, ale násilenstvo a mučenie ešte cez storočia sa opakovalo. Sv. František tiež i do Tunisu poslal misionárov pod vedením br. Egidia, ktorý len krátky čas mohol sa tam zdržovať a len málo Mohamedánov sa mu podarilo priviesť ku viere Krista Pána. V 14. storočí v Tunisu a Alžíre hlásal evanjelium učený terciár bl. Raymund Lullus, ktorého r. 1315 ukameňovali. Bl. Raymund založil rádové ústavy, na ktorých vyučovali východným rečiam a tak výborných misionárov vychovávali. V Lybii Konrád z Askola († 1289) mnoho nevercov získal učeniu Krista Pána.

Veľký význam majú misie v Egypte, lebo táto krajina spájala Západ s Východom a najmä so Svätou zemou. Turci a odpadlíci mnohé prekážky robili bratom v ich apoštolskej práci, ale títo vzdor tomu neopustili zem. Starali sa verne o veriacich, zvlášť služobníctvo ležalo im na srdci, z ktorého mnohí prestupovali na mohamedánsku vieru. Usilovne a dosť úspešne pracovali aj na sjednotení rozkolníkov s Cirkvou katolíckou. Rád mal tu mnohých mučeníkov, z ktorých väčšina podstúpila tie najukrutnejšie muky. V Antiopii dopracovali sa bratia len malého výsledku. Na Kanárskych ostrovoch päť bratov misionárov vylialo krv svoju za evanjelium (v 14. a 15. storočí). Po dobytí Kanárskych ostrovov od Španielov znovu bratia menší rozvinuli tam misijnú činnosť a v kratkom čase priviedli mnohých k viere Kristovej. Založili tu aj niekoľko kláštorov. Tu účinkoval aj sv. Didak. Tak chodili bratia plni apoštolskej horlivosti z jedného kraja do druhého a na portugalských lodiach prišli až po južné kraje Afriky (Kapsko). Tu kázal Roger z Francie. Potom plavili sa ďalej k východu, do Indie. Väčší úspech mali v krajine Konga, kde sám domorodý kráľ stal sa kresťanom.

Misie v Číne.

V 13. storočí v Ázii, medzi Čiernym morom a Tichým oceánom prebývajúcí mongolský národ, spravovaný Veľkým Khanom z Pekingu, začal sa akosi nebezpečne hýbať, čo znepokojovalo celú Európou. Západné národy tieto mongolské kmene všeobecne Tatármi nazývali. Barbarský tento národ ukrutnou divokosťou pustošil celú Európou. Sv. Stolica vidiac toto nebezpečenstvo,

hneď poslala k Tatárom misionárov. Na žiadosť sv. Otca vyslaný bol br. Ján Pían z Karpína ešte s jedným bratom r. 1245 ku Khanovi, ktorý sa v tú dobu pri Kašpíckom jazere zdržoval. Tento poslal bratov ku Veľkému Khanovi. Po únavnej a ťažkej ceste cez celé Mongolsko prišli bratia konečne do mesta Karakorum, ležiace na juho-východ od Bajkalského jazera, kde Veľký Khan v ten čas prebýval. Toto poslanie nemalo výsledku; Khan poslal tvrdú a odmietavú odpoveď sv. Otcovi. Predsa len táto cesta mala veľký význam, lebo dala prvé znalosti o veľkosti a o národoch Ázie. Ešte významnejšia bola cesta Vilhelma Rubrucka, ktorý cez Armeniu prišiel do mesta Sarai a odtiaľ do Karakorumu ku Veľkému Khanovi. Na ceste všade hlásal evanjelium a podrobne opísal celú cestu. Tento popis cesty veda uznáva za najväčšie zemepisné dielo stredoveku. Tento priaznivý pokus pohнул sv. Stolicu, aby nových misionárov poslala ďalej na Východ. Najväčšieho úspechu docielil bl. Ján z Montecorvino, ktorý prešiel cez Armeniu a Perziu, všade hlásal evanjelium a nestoriánov privádzal do lona Cirkvi svätej. Prišiel až do hlavného mesta Číny, do Pekingu, kde i zostal. Tu po horlivej a obetavej práci 6.000 pohanov pokrstil. R. 1299 už vystavil aj veľký kostol. Neskôr dal vystaviť ešte dva chrámy a veľký ústav, kde 150 mladíkov sa učilo reči latinskej a gréckej a pri tom sa cvičili v speve gregoriánskom. Veľký Khan, ktorý býval naproti ústavu, gregoriánsky spev si veľmi obľúbil. Brat Ján potom preložil do čínskej reči Písmo sväté (Nový zákon) a zo Starého zákona žalmy. R. 1307 stal sa arcibiskupom a dostal šesť podriadených (sufragánov) biskupov františkánov. R. 1310 aj Veľký Khan, Haichan, stal sa kresťanom. Br. Ján, horlivý misionár, muž svätého života a prvý arcipastier Číňanov skončil svoj zásluhný život r. 1328. Ešte za života tohoto slávneho misionára prišiel do Pekingu bl. Odorik z Por-denona. R. 1318 dal sa na cestu cez Caribrad do Trápezuntu. Odtiaľto neskôr cez Perziu prišiel do Ormuzu a po mori do Východnej Indie. Pochodil Ceylon, Sumatru, Javu, Borneo, Kočínčinu až sa dostal do Kantonu. Konečne dospel r. 1325 do Pekingu, kde sotrvál po tri roky. Cestou všade horlivo hlásal učenie Ježiša Krista. Navracajúc sa zvolil si cestu cez Tibet a po nadľudských útrapách dorazil do Itálie r. 1330. On bol prvý Európan vôbec, ktorý vkročil do tajuplného mesta, sídla Dalaj Lamy, do Lhasy. Tiež prvým spisovateľom bol, ktorý oboznámil Západ s týmto záhadným mestom.

Nová výprava misionárov šla po súši na východ. Bratia na tejto výprave stretli sa pri Kašpíckom jazere s br. Eliášom z Uhorska, ktorý bol vychovateľom Khanovho syna. Do Pekingu prišli r. 1342. Posledná výprava išla pod vodcovstvom br. Vilhelma z Prato, ktorý bol arcibiskupom menovaný. Žiaľbohu námahy tejto výpravy boli už bez výsledku, lebo po smrti Veľkého Khana, nakloneného a prajného kresťanstvu, nastolil člen

novej dynastie pohanskej, ktorý bol zarytým nepriateľom všetkého kresťanstva. Nastaly smutné časy pre kresťanov. Misie, namáhave založené františkánmi a utešene kvitnúce kresťanské osady a kraje, staly sa obeťou barbarických pohanov.

Po iných krajinách Azie, ktoré padly do cesty, bratia tiež hlásali evanjelium; kde mohli kláštory stavali a niektorí z členov rádu tam aj zostali. Kláštory založili v Trapezunte, v Kafe pri Čiernom mori, v Tane pri Azovskom mori, v Sarai a v Armatechu. V krajine Tatárov mali ešte viac kláštorov. Khan aj výchovu svojho syna sveril na bratov. Keď Turci Khana zavraždili, jeho nástupca začal kresťanov prenasledovať; v tú dobu mnohí bratia umreli smrťou mučeníckou. Mnohými obeťami, mnohým krvoprelievaním, ale spasiteľným a veľkým úspechom pracovali bratia v Arménii a založili tu aj niekoľko kláštorov. Odtiaľto podnikali misijné cesty do Georgie. V Arménii podstúpili mučenícku smrť: Antonín, František z Ferma r. 1314. Obeťou odpadlíkov v Georgii, ktorí zomreli ako mučeníci, sú: Konrád zo Saska a Štefan z Uhorska. Väčším úspechom horlili bratia aj v Perzii a vo Východnej Indii. I tieto zeme poliali bratia svojou krvou pre Krista. Keď Turci stratili mesto Goa, mešita premenená bola v katolícky chrám.

Keď slávny apoštol Jezuitov, sv. František Xaverský, došiel do Východnej Indie, tamojších veriacich už spravoval arcibiskup Ján Albuquerque františkán († 1533).

Misie vo Svätej zemi.

Z najkrásnejších a najslávnejších misií rádu sv. Františka sú zaiste misie vo Svätej zemi. Keď sv. František r. 1219 prišiel do Svätej zeme, už tam našiel svojich bratov. Od tej doby až po dnes — cez sedem storočí — zdržujú sa bratia menší vo Svätej zemi a nikdy ju neopustili. Bohužiaľ pre mnohé násilensťvá Turkov a schizmatikov väčšieho úspechu nedosiahli a dľa ľudského smýšľania a predvidania nedosiahnu ho ani v blízkej budúcnosti. Musia sa uspokojiť s duševným vedením a riadením tamojších veriacich kresťanov a prijímaním pobožných pútnikov. Veľký význam majú však tieto misie pre celú Cirkev svätú v tom, že nimi sa zachovávajú, opatrujú a strážia sväté miesta, ktorú úľchu bratia menší v každý čas s najväčšou obetavosťou

Sv. František Serafínský so svojimi prvými
spolubratmi pred Jeruzalemom roku 1219.

plnili a plnia. Okolo 2000 bratov sa počíta, ktorí tu krv svoju vyliali za vieru a vyše 6000 je tých, ktorí sa stali mučeníkmi lásky pri ošetrovaní ne-mocných počas moru.

Od r. 1222 neobyčajnou rýchlosťou sa stavaly vo Svätej zemi kláštory pre bratov menších. O dvacať rokov neskôr už sa aj započala doba mučeníctva pre bratov a neprestala ani dnešným dňom. R. 1244, keď Turci znovu dobyli Jeruzalem, 5000 kresťanov, medzi nimi i mnohých bratov zavraždili. To isté sa dialo v Bethleheme, Nazarethe, Safete a v iných mestách, ktoré Turci zaujali. Povzbudzovaním bratov Jakuba z Puy a Jeremiáša Lycienského preukazovali zajatí kresťania podivuhodnú neohrozenosť a vytrvalosť vo svojej svätej viere. Medzi 3000 bolo len osem neverných, ktorí dali prednosť biednemu tuzemskému životu pred korunou mučeníckou.

Strata Svätej zeme do hrobu priniesla prvého františkánskeho pápeža, Mikuláša IV., ačkoľvek veľmi mnoho obetoval za oslobodenie Svätej zeme. Františkánmi vedení východní križiaci väčšieho úspechu dosiahli, než západné križiacké vojsko. Arménsky kráľ, Aiton II. a kráľ Cypru, Henrik II., ktorí obaja nosili rúcho sv. Františka, pomocou perského Khana vypudili Turkov zo svätých miest; keďže od západu ale žiadna pomoc neprichádzala, zaujaté miesta udržať nemohli. (1299—1301.)

Keď Turci zaujali mesto Akkon, len bratia menší zostali vo Svätej zemi, ktorí potom jedno za druhým dostali nazpäť sv. miesta od Turkov. Veľmi významné je účinkovanie br. Rogera Guérina, ktorý u tureckého sultána vymohol výsadu, že bratia kdekoľvek mohli sa usadiť. Veľmi horlive sa starali o Svätú zem sicilský kráľ Robert a kráľovna Sancia, ktorí veľkým nákladom zabezpečili bratom právo sotrváť v chráme sv. Hrobu a mimo toho na vrchu Sion dali vystaviť nový kláštor pre dvanástich bratov a postarali sa tiež o výživu týchto. Pápež Klement VI. toto všetko potvrdil a požiadal generála rádu, aby vždy dvanástich bratov umiestnil na vrchu Sion, a to bratov schopných a pobožných z celého rádu: „fratres idoneos et devotos de toto ordine.“ Onedlho vystavila sa pri kláštore aj nemocnica a útulňa pre pútnikov, kde terciárky vysluhovaly. Niekoľko rokov bratia ešte spokojne pracovali a šírili sa, ale keď r. 1365 kresťanské vojská zaujali Alexandriu, Turci na kresťanoch, najmä na bratoch sa pomstili.

Nie len od Turkov, ale aj od Arméncov, Georgijcov a schismatikov bratia premnoho trpeli. Títo boli mnohokrát divokejší a ukrutnejší ako Turci. V tomto nemilosrdnom prenasledovaní mnohí a mnohí bratia došli ku korune mučeníckej. — V 15. storočí prežíval Cyprus krvavé dni. Turci povraždili všetkých bratov na ostrove sa zdržajúcich. Takéto hromadné vraždenie opakovalo sa ešte v rokoch 1405, 1418, 1426 a 1571.

R. 1420 navrátil sultán egyptský sväte miesto. Teraz nastal boj, komu sa majú odovzdať. Viacerí cirkevní hodnostári domáhali sa o ne a dovolávali sa svojho práva. Konečne sv. Stolica sa rozhodla poveriť týmto čestným úkolom bratov menších, ktorí sv. miesto skutočne aj prevzali. Toto rozhodnutie pápež Martin V. r. 1421 potvrdil. Bratia znovu sa vrátili do Svätej zeme a tam zaša čoskoro nastaly krvavé dni. Arabi a Georgijci ukrutne prenasledovali bratov a mnohých umučili.

Rok 1517 je významným nie len v celom ráde našom, ale označuje tiež novú dobu v dejinách Svätej zeme. V tomto roku sa započína nová doba utrpenia pre bratov. V tejto dobe dostala sa Svätá zem z rúk priaznivejších sultánov egyptských do rúk nepriateľských Turkov. Prvým dielom týchto bolo všetkých bratov zajať a uväzniť. Len po 27 mesiacoch prepustili na slobodu tých, ktorí ešte na živu zostali. Ten istý osud zastihol bratov r. 1537. Bratia takto nemali ani jediného kludného a bezpečného dňa. Keď niektorý zo sultánov aj prajnejší bol k bratom, náčelníci jednotlivých krajov — pašovia — prevádzali svoje ukrutnosti ďalej. To znamená, že prenasledovanie kresťanov a bratov bolo na dennom poriadku. O týchto ukrutnostiach mnohokrát Európa nemala ani vedomosti.

Z týchto udalostí je zrejmé, že synovia Serafinskeho Otca i v neskorších storočiach boli hodnými nasledovníkmi hrdinských bratov mučeníkov marockých a s radosťou cedili krv svoju za svoju svätú vieru.

Keďže vo Svätej zemi sdužovali sa bratia z celého rádu, museli sa všeobecne rádové stanovy zmeniť a prispôbiť k tamojším pomerom. Kapitula v Akvileji r. 1376 vymenovala Bartolomeja z Alverny za komisára, aby pomocou niektorých výtečnejších bratov zo Svätej zeme zhotovil zvláštne stanovy pre túto. Medzi iným omedzili právomoc provinciálov a stanovili, aby kvardián na vrchu Sion bol predstaveným všetkých svätých miest.

1939. J. 11

Vedecká činnosť františkánov.

V š e o b e c n e.

Sv. František dovolil bratom pestovať vedy, nakoľko tieto na prospech byly duševnému životu a sláve Božej. „Scientia tantum valet, quantum operatur — veda má natoľko ceny, nakoľko dopomáha k dobrým skutkom“.

Smýšľanie sv. Františka o sv. vedách zmenilo sa časom v priaznivejšie.

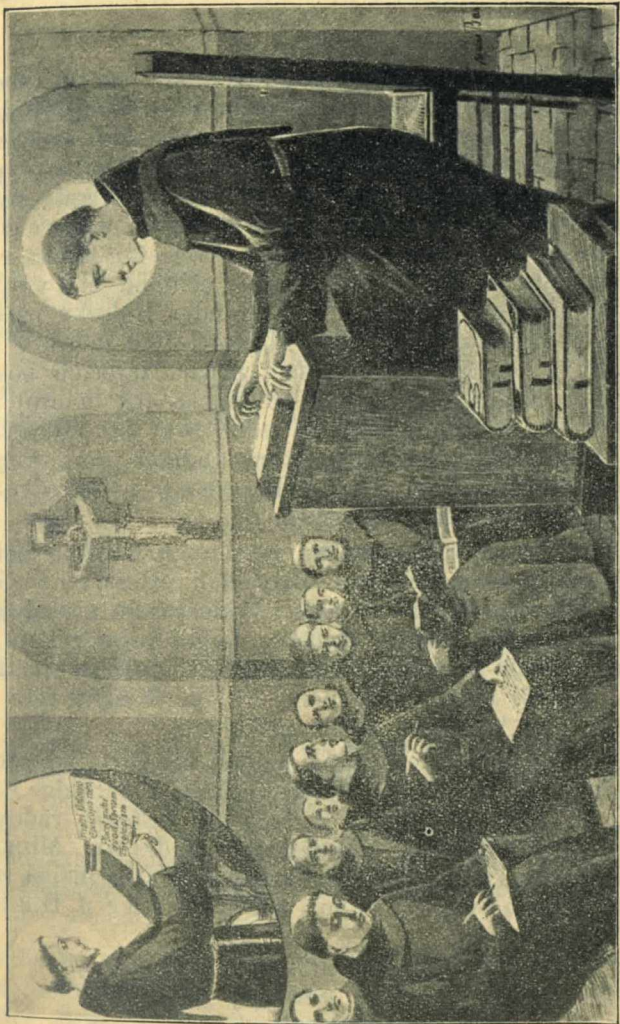
Sväté vedy k Bohu nás vedú a nimi aj iných môžeme k Bohu privádzať. Sv. Antonovi Paduánskemu dovoľuje, aby bratom prednášal sv. vedy, ale tak aby pri tom duch pobožnosti a predpisy regule neutrpely. V záveti sv. Ote dôverne hovorí, že teológov a hlasateľov slova Božieho máme si číť a vážiť lebo oni nám dávajú ducha a život.

Pestovanie vied už prirodzene v sebe obsahuje povolanie bratov menších. Ich program, ktorý má za účel obranu Cirkvi svätej. Je to mocný prostriedok, ktorý slúži Cirkvi sv. na obranu viery, na zachránenie veriacich od nevery a ich utvrdenie v duševnom živote. Môžeme povedať, že práve najhorlivejší bratia pestovali týmto spôsobom rozličné vedy. V Anglii na pr. v snehu a v blate bosonohí chodili bratia počúvať univerzitné prednášky; z čoho badať, že v chu dobe, v zachovaní reguly, v observancii stáli na prvom mieste. Sv. Bonaventúra týmto pokrokom rádu a jeho prispôbením k apoštolským dobám najviac bo dojatý a hovoril: „Vyznávam pred Bohom, že preto som si najviac zamiloval život blah. Františka, lebo je podobným počiatkom a zdokonaľovaním Cirkvi sv., ktorá rybármi zapečala a pokračovala v slávnych a najvzdelanejších učiteľoch, tak to vidíš i v ráde blah. Františka.“¹⁾

Nie však každý pochopoval na tento spôsob pestovanie vedy. Ako v zachovávaní chudoby, tak aj pre pestovanie vied vyskytly sa v ráde spory. Pre Paríž mnohí sa obávali o rád. V pestovaní vied prirodzene sa pokračovalo. Neskôr k dokonalejšiemu pochopeniu bohovedy za potrebné držali aj pestovanie filozofie; ba čo viac, časom aj v hlbšom vzdelávaní sa v prírodných vedách videl výborný prostriedok k lepšiemu porozumeniu a hlbšiemu pestovaniu sv. vedy. Roger Bacon vydal heslo: „Studium theologiae omnem sapientiam desiderat humanam — študovanie bohovedy vyžaduje všetkú múdrosť ľudskú.“ Protestant Brewer píše: „Starostlivosť, obetavosť, ktorou sa františkáni venovali nemocným a malomocným, samo sebou ich viedla k tomu, aby pestovali a vedy prírodné.“

Pestovanie vied prinieslo so sebou aj zariadenie bohatých knižníc. Bohatí knižnice mal rád obzvlášť v Oxforde, v Paríži a v Assisi. Posledne menovaná bola v 14. storočí po knižnici sorbonskej a avignonskej na svete najväčšia.

¹⁾ „Fateor coram Deo, quod hoc est, quod me fecit vitam beati Francisci maxime diligere quia similis est initio et perfectioni ecclesiae, quae primo incepit a piscatoribus et postmodum perfecit ad doctores clarissimos; sic videbis in religione beati Francisci.“

Sv. Anton Paduánsky z poverenia sv. Františka prednáša ako prvý františkánsky profesor teológie svojim bratom bohoslovie. (Hore sv. František píše poverenie sv. Antonovi.)

Rádové školy.

Prvá významnejšia škola bola v Bologni. R. 1223 už tu vyučoval s Anton Paduánsky. Aký vliv a účinok mala táto škola, svedčí skutočnosť, že prispela k tomu, aby mnohí učení mužovia stali sa členmi rádu Bohosloveckú fakultu tejto školy navštevoval aj svetský klerus (a prednášky usilovne poslúchal). O mnoho väčším vlivom účinkovala rádová škola v Paríži. Ešte za života sv. Františka usadili sa bratia vo vedách pokračovať v Paríži. Svätý život bratov spojený s veselostou ducha vábil mnohých učencov. Členmi rádu sa stali dvaja slávni učitelia: Haymo z Favershamu a Alexander Haleský. Alexander Haleský už ako nováčik pokračoval vo svojich prednáškach, ale len v kláštore. Rád musel v Paríži vybudovať veľký dom, aby z mnohých krajín sem prichádzajúcich poslucháčov bratov mohol umiestniť. Každá provincia z povinnosti (ex debito) mala poslať dvoch poslucháčov. V tomto čase za jeden rok 350 rádových poslucháčov sa tu shromaždilo. Prvý člen rádu, ktorý obdržal právo verejne učiť bol žiak Alexandra Haleského, Ján de la Rochelle. Slávny učiteľ sv. Bonaventura bol tiež žiakom Alex. Haleského.

Mimo parížskej školy druhá významnejšia rádová škola bola v Oxforde v Anglii. Slávnejší učitelia tejto školy boli: Robert Grosseteste a Adam de Marsch. Po oxfordejskej škole časom nasleduje škola v Cambridge (Cambridge). Bratia Menší v Anglii pri všetkom vysokom vzdelaní v rozličných vedách na toľko boli preniknutí duchom sv. Františka že bl. Ján z Parmy, generál rádu, cduševnene zvolal: „Kiežby táto provincia stála v prostredí sveta, aby každému slúžila príkladom.“

Rád v tejto dobe veľmi dbal o vzdelanie svojich učiteľov (lektorov). Všetkých posielal na spomenuté tri školy. (Paríž, Oxford, Cambridge.) V týchto obdržali právo učiť. R. 1421 už osem a r. 1437 už šesťnásť rádových škôk bolo, na ktorých sa mohli dosiahnuť akademické hodnosti. Mimo spomenutých, významnejšie školy (university), na ktorých bratia menší učili, boli ešte: v Toulouse, Angerse, Salamanke, Prahe a Dublini.

Pomer observantov k vedám.

V prvých dobách našej rehole našli sa niektorí bratia, ktorí nepochopili ducha a potreby času; na chyby tohoto čiernym okom hľadeli a vo vedeckom pokroku videli skazu rádu. „Primum mores, deinde studia — najsamprv mravy, len potom vedy“ hlásali. Niektorí považovali vedu za pobočnú vec, ba za úplne škodlivú. „Virtutem vitium expellere, non autem scientiam — etnost zničí hriech, nie veda“ hovorili.

Observanti a konventuáli v Anglii jednako sa zaoberali vedami, talianski a španielski observanti ale dlho sa nevedeli spriatelieť s vedeckým smerom. Dľa nich veda a serafínska jednoduchosť byly dve úplné protivy a preto bojovali proti vede. Na nich sa sťahovala ironická poznámka Bonifáca z Cevy: „Non despicio fratrum simplicitatem, sed non laudo asinitatem — neopovrhujem jednoduchosťou bratov, ale hlúposť bratov nechválím.“

Keď sv. Bernardin Siensky stal sa komisárom observantov, aj na poli vedeckom stal sa potešiteľný pokrok. Jednoduchosť serafínsku spojil s učenosťou; r. 1440 dal v Perugii vystaviť školu pre praktickú bohovedu. Sv. Bernardin Siensky, sv. Jakub z Marchie a sv. Ján Kapistrán veľmi sa starali o vedecké vzdelanie bratov. Sv. Ján Kapistrán ako komisár r. 1443 nariadil, aby v každej provincii sa zariadil dom pre štúdia. Ktorí sa mu protivili, tých pokarhal ako zastávateľov „nevedomosti a hlúpej jednoduchosť“. Nepripustil mienku tých, ktorí hlásali, že vraj sbierkou kníh ruší sa chudoba.

V 16. storočí humanismus rozširoval pohanskú literatúru a s ňou aj pohanské mravy. Proti tomuto, pohanským duchom napáchnutému smeru humanismu, ostro sa postavili bratia menší a neohrozene bojovali proti nemu. Boli medzi bratmi aj takí, ktorí z humanismu vybrali to, čo bolo dobré a osožné, špatné a nákazlivé čiastky jeho ale odhodili. Bartolomej z Giana, spoločník sv. Bernardina Sienského, v Carihrade študoval grécky jazyk a viac gréckych diel preložil.

Vo Španielsku zvlášť za času františkánskeho kardinála Ximenesa prekvitala bohoveda. Aby pramene k štúdiu Pisma svätého učinil prístupnými, vydal dielo „Polyglotta Complutensis“.

Významnejší učenci rádu.

Alexander Haleský (Doctor irrefragabilis, Patriarcha theologorum † 1245), prvý významný učenec bohovedy, ktorý sústavne vedecky prepracoval celú vierouku. Ostatní teológovia na základe jeho sústavy pracovali.

S v. B o n a v e n t ú r a (Ján Fidanza, Doctor seraphicus). Narodil sa v Bagnorei v Toskáne (Italia) r. 1221. Do rádu sv. Františka vstúpil r. 1238, alebo 1243. Študoval v Paríži a bol žiakom Alexandra Haleského. Na tejže univerzite aj vyučoval so svojim priateľom sv. Tomášom. V učení užíval metodu mysticko-asketickú. Veľký bol ako scholastik i ako mystik. Menujú ho Platonom scholastiky a Kniežatom mystiky. Dľa učeného Gersona nauka jeho nie len rozum osvecuje, ale aj srdcia rozpaľuje. Týmto vyniká nad iných učiteľov bohovedy. Významnejšie jeho diela sú: „Komentár k IV. knihám Petra Lombarda“, „Breviloquium“, „Itinerarium mentis in Deum“, „Soliloquium“, „Legendae duae de vita S. Francisci Seraphici“. R. 1257 stal sa generálom rádu. Vydal konštitúcie narbonské (kapitula narb. 1260), ktoré sa stali základom aj ostatných neskorších konštitúcií rádových.

R. 1273 pápež Gregor X. vymenoval ho biskupom a kardinálom v Albane. Nasne na lyonskom, kde mnoho dobrého vykonal pre Cirkev, náhle zomrel 15 júla 1274. Smútok cirkevných otcov bol veľký. Sám pápež sa zúčastnil jeho pohrebu a nariadil, aby všetci kňazi celého katolíckeho sveta zádušnú omšu sv. za neho slúžili. Kalvíni spálili jeho pozostatky r. 1562.

J á n D u n s S c o t u s (Doctor subtilis). Narodil sa na grófstve Somerse v Škótsku; v Oxforde študoval a r. 1304 dosiahol v Paríži doktorskej hodnosti. Zomrel v mladom veku r. 1308 v Kolíne n.-R.

Vtipným a hlbokým svojím umom poukázal na mnohé vady rôznych názorov bohoslovcov. Pozitívne jeho dôvody a ostrá kritika nový život vliala do bohovedy a účinok majú až po dnes. Len potom si budeme vedieť Skot náležite oceniť, až jeho diela vyjdú v kritickom vydaní. Pri tom všetkom že cesta skotizmu nebola ružami posiatá, preca bolo doteraz okolo 2000 die v jeho duchu vydaných. Bol rehoľníkom svätého života a zvláštnym ctiteľom blahoslavenej Panny Marie. S vrúcnym vzdychom „Dignare me laudare Te Virgo sacra — učíš ma hodného chváliť Ťa, Panno presvätá“ — ktorého on je pôvodcom, začína tuhý bohovedecký boj proti 100 protivníkom a obrátil nauku o nepoškrvnenom počatí preblahoslavenej Panny Marie. Skvelý zvíťazil a jeho konečný dôvod bol: „Potuit, decuit, ergo fecit — mohol

slušalo sa, tedy učinil“; preto je aj „doctor marianus“ nazývaný. V duchu jeho učenia pokračuje františkánska teológia a po tuhých bojoch, cez storočia trvajúce, Cirkev sv. vyhlásila Skotovu nauku o nepoškrvnenom počatí Panny Marie za článok viery (dogma). Najnovší cirkevný sviatok Krista Kráľa, pôvodne najdeme už v teológii Skotovej, ako o tom svedčí úradný cirkevný vestník „Osservatore Romano“. Podobne i na základe učenia Scotovho časom sa vyvinie i dogma nanebevzatia preblahoslavenej Panny Marie.

Skota už v Oxforde poslúchalo okolo 20—30.000 žiakov. O ňom písali: „Ante ruet mundus, dum exsurget Scotus secundus — prv sa srúti svet, než sa narodí druhý Skotus.“ Keď ho predstavenstvo rádu poslalo z Paríža do Kolína, práve bol so svojimi žiakmi za mestom na prechádzke. Ani sa už nevrátil do mesta, ale rozlúčiac sa so svojimi žiakmi, dal sa na cestu zaujať nové miesto. Na jeho náhrobku stojí tento nápis: „Scotia me genuit, Anglia suscepit, Gallia me docuit et Colonia me tenet — Škótsko ma zrodilo, Anglia ma prijala, Gallia učila a Kolín ma drží.“ R. 1509 otvorili jeho hrob a po shliadnutí tohoto sa vyjadrujú takto: „Najdené kosti jeho, vôňu lúbeznú vydávajúce, svieže a vo väzoch akoby mliekom obielené.“¹⁾

Jeden z najvýznamnejších žiakov Skotových je Viliam Occam (Doktor invincibilis † 1349), ktorý ale nesúhlasil celkom s naukou Skotovou. Jeho diela v neskorších dobách nepochopovali správne. Nemiestny bol ale zaiste jeho politický boj a výstup proti pápežovi. Pred smrťou smieril sa s Cirkvou.

Roger Bacon (Doctor mirabilis † 1294). Veľmi bol sbehlý vo filozofii a v teológii. Najvýznamnejšie sú ale jeho prírodovedecké diela. Prírodospytec Humboldt pokladá ho za najznamenitejšieho učenca stredoveku, ktorému v prvom rade patrí úcta a chvála. Svojimi prírodovedeckými vynálezmi predišiel storočia. V jeho dobe ho mnohí nepochopovali a za čarodejníka považovali. Pápež Klement IV. ale ho podporoval. Angličania pri vchode slávneho muzea britského (British Museum) mohutnú sochu postavili k počte brata Rogera.

Slávnejší teológovia sú ešte: Richardus z Middletown (Doctor profundus † okolo 1300), Ján Peckam († 1292), Odon Rigaud, priateľ sv. Ludvika kráľa a iní.

Vo vysvetľovaní Písma svätého sa vyznačili: sv. Anton Paduánsky, Ján Marchesinus († okolo 1300), Mikuláš z Lyry (Doktor planus et utilis). Aj Luther sa od neho učil, preto sa píše o ňom: „Si Lyranus non lirasset, Lutherus non saltasset — keby Lyranus nebol hral, Luther by netancoval.“

V mystike sa oslávili: Už spomenutý sv. Bonaventúra, pomeno-

¹⁾ „Inventa sunt eius ossa integra et admodum redolentia, salubria et in iuncturis adinstar lactis uncta.“

vaný od Cirkve sv. kniežatom mystiky, Dávid z Augsburgu a sv. Peter z Alkantary.

V praktickej pastorácii františkáni boli na prvo mieste. Oni boli prví, ktorí podali pospolitému ľudu dľa katechizmu vypracovaný návod k duševnému životu. Dielo Angela z Chiavasso „Summa Angelica“ natoľko bolo cenné a výtečné, že Luther ho spolu s cirkevným právom (Corpus Juris Canonici) spálil.

Kým niektorých františkánov dielo „Summae Confessorum“ slúžilo čo pomôcka v rukách duchovných otcov ako rukoväť, zatiaľ iní pracovali na vydaní ľudového katechizmu. Dielo, za malomocných obetujúceho sa a v povesti svätos zosnulého Teodorika Coelde „Zrkadlo kresťanov“ objavilo sa v 30 v. daniach. Dielo, ľudové vysvetlenie sv. omše, ktoré napísal Viliam Goud vyšlo v 16 vydaniach.

Ako dejepisci vynikajú: Tomáš Celanský, Julian Speier, Thomas de Eccleston, sv. Bonaventura a Salimbene.

V rôznych vedách pracovali: Alex. de Villiedien, ktorý vo veršoch napísal latinskú mluvnicu, Egidius Zamorra zaoberal sa matematikou, Berthold Schwarz vynašiel pušný prach. Viliam Rubruck, misionár, napísal priebeh svojej cesty do Číny a späť, ktoré dielo dľa úsudku moderných učencov je v stredoveku najvýznamnejšie.

Spisba a umenie v ráde.

Veľký význam má báseň sv. Františka o slnku. Je to prvá v talianskom jazyku napísaná ľudová pieseň, ktorá dala oduševnenosť ku básnictvu a vliala zároveň i lásku k prírode do ľudí.

Bratia menší vždy užívali reč ľudovú a tým veľmi vplývali na rozkvet spisby. Po sv. Františkovi je spomenutia hodný, kráľom Fridrichom II. oslávený „rex versorum — kráľ veršov“, brat Pacifik. Najslávnejší je Jacopo da Todi († 1306), najväčší ľudový pevec Talianska. Myšlienku jeho básní možno vyjadriť: „Lamentor, quia amor non amator — nariekam, lebo láska nie je milovaná.“ Od neho pochádza „Stabat Mater dolorosa...“ a iné cirkevné hymny. Prehlivá povaha jeho priviedla ho do sporu s pápežom Bonifáciom VIII. Tu môžeme spomenúť aj vydanie „Fioretti“ (Kvetinky sv. Františka), ktoré obsahujú život sv. Františka a niektorých bratov. Toto dielo

malo jak na talianskú, tak i na celú svetovú literatúru veľký vliv. Je preložené do reči všetkých vzdelaných národov.

Z básnikov, ktorí písali v reči latinskej, je významný prvý životopisec sv. Františka, Tomáš z Celana. Najkrásnejšia jeho báseň je sequentia na slávnosť sv. Františka: „Sanctitatis nova signa... — nové znaky svätosti...“ a tiež sekventia v zádušných omšách „Dies irae“. Podobne Julian Speier († 1250) napísal k úcte sv. Františka a sv. Antona Paduánskeho hymny pre officium. Ján Peckam napísal hymnu k oficiu najsv. Trojice. Básnikom bol aj sv. Bonaventura, čo badať z mystických jeho spisov, ktoré sú plné básnických obrazov. Z jeho spisov čerpal aj Jacopone a neskoršie ľudové nábožné básnietvo. Duch františkánsky mal aj na Danteho veľký vliv.

Nemožno odtajiť, žeby duch sv. Františka nemal žiaden vliv aj na staviteľstvo. Protestant Thode svedčí, že chrám sv. Damiana v Assisi, ako dnes stojí, je dielom rúk sv. Františka. Trojbazilika sv. Františka, ktorá je zvláštnou zásluhou Filipa z Kampela, tiež mala účinok na cirkevné staviteľstvo. Spomenutia je hodný Jakub Torriti ako majster grandióznej mozaiky v bazilike laretánskej.

V tejto dobe najdeme bratov aj na poli spevu a hudby umelcov. Sv. František určil pre bratov svojich povolanie pevcov božích. Pred kázňami a po nich obyčajne spievali hymnu sv. Františka k slnku. Medzi pevcami rádu vynikajú zvlášť Henrik Pisanský a Vít z Lukky, ktorého aj kardináli a biskupovia radi počúvali. Nesmieme zabudnúť na istého nemeňovaného brata, ktorého piesne zvlášť v dobe nehôd spievali, čo bolo veľkým požehnaním, lebo tieto piesne skutočne úľavu a uspokojenie prinášali trpiacim.

Najmä spev liturgický bol v ráde pilne pestovaný. Od Cirkvi prevzali spev chorálny, gregoriánsky a rozširovali ho. Bratia získali si zásluhu aj tým, že v duchu cirkevnom obnovili spev a očistili ho od zastaralej jednotvárnosti, vlejúc viac umenia do neho. Táto obnova s veľkou oduševnenosťou bola prijatá. — Na poli hudby pracoval Roger Bacon; písal teoretické diela o hudbe. V Oxforde vydali františkáni v 14. storočí dielo: „De quatuor principalibus, in quibus totius musicae radices existunt.“ Spomenutia sú ešte hodní: Bonaventura z Breście, Peter Canuzzi a iní.

Niektorí bratia získali si zásluhu aj vo výrobe hudobných nástrojov. Husle a lútne Dardilliho z Mantuy (okolo 1500) boli hľadané. Nemeckí bratia Konrád Rotenburgský a Leonard z Marky boli chýrnymi staviteľmi organov. Od Leonarda Marcae pochádza aj veľký organ v ulmskom dome.

Organ v dome v Treviso a v chráme sv. Marka v Benátkach staval františkán Urban Benátsky.

Učinkovanie rádu od r. 1517 po dnešnú dobu

Misie vnútorné. Boje s kacírmi. Boj s protestantizmom v Nemecku

Medzi inými aj synovia sv. Františka boli poverení hlásať, že tí, ktorí hmotne prispievajú na stavbu veľchrámu sv. Petra v Ríme, obsiahnu odpustky, ačkoľvek rád s týmto spôsobom hlásania odpustkov nesúhlasil. Našli sa medzi bratmi takí, ktorí Jána Tetzela napadli pre nesprávne hlásanie odpustkov a s nimi viedli tuhý duchovný boj. Hlásanie týchto odpustkov bolo príležitosťou pre Martina Luthera k povstaniu proti Cirkvi sv. Túžiaci po vnútornom obnovení Cirkve a lepšie smýšľajúci duchovní, vystúpenie Lutherovo z počiatku s radosťou vítali.

Mnohí členovia rádu sv. Františka len dobré čakali od neho, keď nemiernosť nauky sotre, ktorí ale dobu a pomery lepšie poznali, v jednaní Lutherovom hneď videli nebezpečenstvo. Členovia kláštora františkánskeho v J ü t e n b e r g pri Wittenbergu, v čele s B e r n a r d o m D a p p e n o m, r. 1519 verejne vystúpili proti luteranizmu. Píše totiž: „Vere timeo et verissime teneo, quod anguis lateat in herba — vskutku sa obávam a za veľmi isté držím, že v tráve had sa skrýva.“ Upozorňuje verejnosť, že sa tu nejedná o obnovenie Cirkve, ale o kacírstvo. „Proti týmto skazonesným bludom kázať neprestaneme, ačkoľvek málo, alebo vôbec nič neprospejeme.“¹⁾ Výstrahy synov sv. Františka ale mnohí len za bezzákladnú, ba smiešnú obavu považovali. Provinciál márne prosil braniborského kardinála, aby povolil bratom našim verejne kázať proti Lutherovým bludom; povolenia neobdržal. Keď ale neskoro biskup sám zbadal nebezpečenstvo, pomôcť sa už nedalo.

R. 1520 generálny minister rádu, Lichettus, prišiel do Nemecka a všetky Lutherove spisy dal spáliť. Rozkázal bratom, aby zaujali stanovisko proti Lutherovi a kazatelia aby sa v tomto smere cvičili. Všeobecná kapitula r. 1523 ustanovila zvláštnych inkvizitorov pre kláštory v Nemecku, aby o Lutherových bludov zachránené boli. Odpor bratov menších proti luteranizmu na mnohých miestach bol bezvýsledný. Nauka hlásajúca slobodnejší život, ktorá veľmožom dala plnú a neobmedzenú moc odobrať cirkevné majetky, dľa zásady: „cuius regio, eius religio — či je kraj, toho je aj náboženstvo“, ako mohutná a nebezpečná záplava pustošila kraje. Konventuáli, ba i kláštorní bratia, veľmi slabo odporovali luteranizmu. Niektorí síce horlivo zastávali Cirkev a nauku katolícku, mnohí ale stali sa odpadlíkmi. Tým zmužilejšíe

¹⁾ „Contra huiusmodi errores pestiferos publicis concionibus clamitare non cessamus, paratissimi tamen, aut nihil proficisimus.“

údatnejšie sa zachovali voči kacírom observanti. Silou a neohrozenosťou Ivov sa oborili na reformátorov. Po snem tridentský (1545—63) ani jedna rehoľa neosvedčila sa tak údatne v boji s protestantizmom, ako františkáni-observanti. To uznali sami odpadlíci. Odpadlík Hanisch hovorí: „To známe, že títo rehoľníci cez mnohé roky nie len vo Vratislave, ale aj v iných mestách a krajinách sú veľmi vážení a za najpobožnejších kňazov považovaní.“ Sám Luther františkánov považoval za svojich najväčších protivníkov a preto svojich prívržencov a nasledovníkov nahováral, aby zbrane svoje v prvom rade obrátili proti františkánom. Pápež Pavel III. takto sa zmieňuje o bratoch menších: „Bratia menší na obranu katolíckej viery najviac pracovali a zo dňa na deň pracovať neprestávajú, mnohých svojim príkladným životom a spasiteľným učením, ako sme skúsili, od luteránskej bezbožnosti odvrátili a odvracajú.“²⁾ Z 2000 observantov len u dvadsiatich sa zistilo odpadlictvo, čo primerano k odpadlictvu iných rehoľníkov a kleru svetského, je číslo veľmi nepatrné. Skutočnosťou je, že ani jeden kláštor sa úplne nepridružil ku kacírom a len v rokoch 1520—1620 viac než 500 bratov menších vylialo svoju krv za vieru katolícku. Tento počet ale není úplný, pretože mimo týchto celé kláštory boli spustošené a ich obyvatelia povraždení, takže o hrdinskej a mučeníckej smrti mnohých bratov žiadnych záznamov nemáme, ktorých mená len sám Boh v knihe Života má zavedené. Podozbný osud stihol aj klarisky žijúce pod vedením bratov menších. Jansen píše, že na tých miestach, kde novú vieru prijali, rehoľníci menej milosrdenstva ckúsili, ako sa ho v pekle dostáva. V Nemecku a v Austrii 300 kláštorov násilne odcbrali kacíri od bratov menších. Kronologista saskkej provincie o tomto prenasledovaní poznamenáva: „Bratia boli povraždení, žalárovaní, násilne vyhnaní, hladom a smädom ničení, olúpení o potrebné veci, alebo cdišli, alebo zahynuli, ale noví nenastúpili.“³⁾

Po sneme tridentskom započal sa protitlak — protireformácia. Na miesto starých udatných bojovníkov františkánskych nastúpili noví. Otcovia spoločnosti Ježišovej a kupcovia na poli tejto protireformácie majú mnoho zásluh. Pomaly aj synovia sv. Františka sa vyliečili z ťažkých rán zapríčinených tuhým bojom s kacírmí, stratou mnohých kláštorov a mučeníckou smrťou mnohých bratov, a osilneli. Časom pomocou rôznych úradov a civilných vrchností započali odboj proti reformátorom. Neskôr pomocou dobrého a veriaceho ľudu viac kláštorov nadobudli, než koľko im kacíri odcbrali, alebo spustožili. Sotva by sme prišli ku koncu, keby sme chceli udať presný a úplný výkaz

²⁾ „Fratres Ord. Min. de Observ. pro catholicae fidei tuitione plurimum laborarunt et in dies laborare non cessant multosque a Lutherana perfidia sua exemplari vita salubrique doctrina, prout intelleximus, revocaverunt et revocant.“

³⁾ „Fratribus vel occisis, incarceratis, violenter eiectis, fame et siti enecatis, vel penuria rerum necessariarum abeuntibus, vel paulatim extinctis, nullis succedentibus.“

o všetkých hrdinských činoch, prejavoch odvahy a neohrozenosti, ktoré bratia rádu sv. Františka v boji s protestantizmom v Nemecku prejavili. Najdem krásne a dojímavé príklady hrdinskosti, bratskej lásky, svornosti a neochvejnej vernosti k Cirkvi sv. v týchto smutných časoch. V Durynsku bratia z kláštora výmarského všemožne sa snažili potlačiť kacírstvo, ale bez výsledku. Preto r. 1532 za spevu „Te Deum...“ opustili mesto v tuhej zime, bez toho že by vedeli, kde dostanú prístrešie. Na okolí Erfurtu Konrád Klin († 1556), profesor bohoslovía a slovný kazateľ, veľkou horlivosťou pracoval na utvrdení katolíckej viery ľudu, kde náboženstvo v ten čas vo veľmi smutnom položení sa nachádzalo. Svojími kázňami, ako aj svojím perom mnohých upevnil v náboženstve katolíckom a mnohých odpadlíkov priviedol nazpät do lona Cirkve.

V Magdeburgu, keď bratia už nevládali sa ubrániť od bezbožníkov po dvoch opúšťali mesto, modliac sa sv. ruženec. V Göttingách r. 1533 vyhнали všetkých bratov. Keď mestský úrad ujať sa chcel starších bratov, prihlásili títo: „My všetci, mladí a starí, predstavení a podriadení, posilnení pomocou Božou, jeden druhého neopustíme.“ V biskupstve vratislavskom r. 1531 úspešne učinkoval Euseb z Neumarktu, ktorého po menovali „haereticorum debellator — premožiteľom kacírov“. V Mohúči n. R. horlil Ján Wild († 1554) „unicum Germaniae ac singulare ornamentum — ojedinelá a mimoriadná ozdoba Nemecka“. Len jemu môže ďakovať mesto Mainz že si vieru katolícku zachovalo. Keď r. 1552 gróf Albrecht z Brunšvicka zaujal Mainz, všetci kňazi zutekali, len Ján Wild zostal. Potom, keď ho gróf nahováral aby odhodil svoje rehoľné rúcho, smelo odpovedal: „Slovný pane, 30 rokov som nosil toto rúcho na sebe a nikdy mi neuškodilo, prečo by som ho mal teraz odhadzovať?“

V Rakúsku len slabo sa mohli bratia menší brániť proti reformátorom. Ich sily sa vyčerpaly v boji s húštinami a v prenasledovaní a pustošení, ktoré od Turkov snášali. Vynikajúcejší bojovníci proti protestantizmu v Austrii boli Anzelm z Viedne († 1535), provinciál; kázňami i perom hájil vieru katolícku, ďalej Ambroz z Rohrbachu († 1556), ktorý ako kazateľ spresiávil a „kladivom kacírov“ bol nazývaný. Tiež celý kláštor egeňburkský sa preslávil, že ako oáza stál v šíre pustatiny protentantizmu a ochranu viery katolíckej.

V Poľsku je spomenutia hodný Hieronym z Lwova († 1536) kazateľ krakovskej katedrály. Preložil celé Písmo sväté do poľskej reči, a vliv luteránskych biblií prekazil.

V Čechách žijúci bratia tiež neohrozene sa chovali voči protestantizmu. Najmä od húštin veľa trpela česká provincia, a čo nezničovali títo, to dokonalí protestanti a dlhotrvajúce vojny. Významnejší bojovníci proti kacírstvu

v 17. storočí boli: Hieronym Lanz, Gregor Lomnitzký, Ivo Nevrzlý, Alexander Radinský a mnohí iní. R. 1611 štrnásť bratov-mučeníkov bolo v Prahe od kacírov ukrutne povraždeno.

Boj vo Francii a Holandsku.

Francúzski kráľovia podporovali protestantov Nemecka, aby len oslabili moc nemeckého cisárstva, ačkoľvek vo svojej države reformátorov všemožne potlačovali. Nasledovníci Kalvina, hugenoti, v druhej časti 16. storočia osemkrát zapríčinili náboženskú vojnu, v ktorých bojoch veľké ukrutnosti sa prevádzaly.

Hugenoti v prvom rade na rehoľníkov sa oborili a tak ukrutne ich trápili, že prví kresťania v dobe prenasledovania od Rímanov, sotva museli podobné hrozné muky snášať. Nasledovali príklad Kalvínov, ktorý v Ženeve zhabal kláštor minoritov a klarisiek. Od členov rádu sv. Františka vo Francii a Holandsku 100 kláštorov odobrali a doteraz sa podarilo mená 200 bratov zistiť a naznačiť, ktorí v rokoch 1560—80 mučeníckou smrťou umreli. Koľkých bratov mená sú neznáme? — K týmto bratom-mučeníkom môžeme ešte pripočítať 180 synov sv. Františka, ktorí v dobe francúzskej revolúcie boli umučení. V o f r a n c ú z s k u sa vyznačil zvlášť František Feuardenet († okolo 1610), ktorý 25 rokov kázal neohrozene proti kacírom a pochodil celú Franciu. Vydal v tomto smere aj mnoho písomných diel.

Z Nemecka a Francúzska išli kacíri do Holandska. Z pomedzi všetkých krajín tu prenasledovali Cirkev aj rehoľníkov najukrutnejším spôsobom a tak není divu, že aj niektorí bratia odpadli. Pri tom ale len v druhej polovici 16. storočia vyše 80 bratov vyznávaním svojej viery v najsv. Sviatosti Oltárnej a pápežského primátu, hrdinsky za Cirkev a vieru katolícku krv svoju vycedili. Najvýznamnejší sú mučeníci gorkumskí a 6 bratov mučeníkov z Alkmaru, ktorých po ukrutnom mučení zavraždili.

Ako v Nemecku, tak aj v týchto krajinách rehoľa sv. Františka celý rad výborných kazateľov a spisovateľov postavila do boja proti reformátorom.

Boj v Británii a Škandinávii.

Františkáni v Anglicku v tejto dobe svojou činnosťou a vzorným chovaním skvele oslávili svoj rád. Spovedníkom kráľa Henrika a tiež kráľovne bol františkán. Kráľ tento skutočne veľmi si vážil bratov menších. Keď ale neskôr náboženské smýšľanie jeho sa zmenilo a svojím jednaním šliapal zákony Božie a ľudské — žiadal si totiž, aby jeho manželstvo so zákonnou manželkou Katarínou za neplatné bolo vyhlásené — medzi bratmi menšími nenašlo sa ani jedného, ktorý by bol pokračovanie jeho schvaľoval. Pápež Klement VII. manželstvo kráľovo s Katarínou vyhlásil za platné a žiadal o to, aby hriešny pomer s Annou Boleynovou prerušil. Nato kráľ Henrich dal provinciála Jána Foresta, spovedníka a obrancu kráľovny Kataríny, uväzniť. Kým mnoho kňazov zo strachu sa pripojilo ku kráľovi, bratia menší na čele s Petom, kvardianom griničským (Greenwich) neohrožene bojovali slovom i perom za práva Cirkve. Peto spolu s bratom Elstowom uvlečení boli pred súd a tu keď sudca zlostne vyhrkol, že si plne zaslúžia, aby do rieky Temže hodení boli, brat Elstow spokojne odpovedal: „Z vody tak isto a bezpečne vedie cesta do neba, ako aj zo zeme.“ Tým nastala nepriateľstvo medzi kráľom a bratmi menšími. Peto a Elstow v žalári, alebo dľa iných vo vyhnanstve dokončili svoj život.

R. 1534 Huga Rich, kvardiana kanterberského (Canterberg) a Richarda Risbey, kvardiana richmondského, obesili a na štyri čiastky rozsekali. V tomže roku, prv ešte než anglická vláda iným rehoľníkom v najmenšom by bola ublížila, všetkých observantov-františkánov vyhnala a vyšš 200 uväznila v Londýne. Následkom mučenia v žalári zomrelo 22 bratov ostatných z čiastky prepustili, z čiastky do vyhnanstva poslali, alebo usmrtili. V nasledujúcom roku 22. mája zomrel smrťou mučeníckou 70-ročný Ján Forest, brániac do konca práva Cirkve sv. Ctíme ho aj ako svätého.

R. 1553 za panovania kráľovny Marie vyhnaní rehoľníci mohli sa na vrátiť do vlasti. Najprv sa vrátili bratia menší, ktorí boli prví poslaní do vyhnanstva. Ale len 5 rokov mohli požívať slobody. Kráľovna Alžbeta nasledovala príklad otcey, a ukrutnejšie a cez dlhšiu dobu prenasledovala katolíkov. Františkáni i teraz neohrožene sa postavili proti bezbožnosti Alžbetinej. Chronologista píše o nich: „Nebolo ani jedného z bratov menších, ktorý by sa smelo nepostavil proti anglikánskej Jezabele.“ Alžbeta vo zvláštnom prípise nariadila vyhnanstvo bratov menších. Mnohí išli do Belgicka, Holandska, alebo do Francie. Mnoho bratov ostalo však preoblečených v Anglii.

aby tamojším veriacim boli k duchovnej pomoci a ich vo vernosti a oddanosti k Cirkvi sv. upevnili; z týchto mnohí zomreli smrťou mučeníckou.

V Škótsku ten istý osud prenasledovania a vyhnanstva stihol bratov menších; ktorých si domáci ľud veľmi obľúbil. Dejiny súhrnom len o dvoch-troch prípadoch odpadlícva vedia svedčiť. Ostatní hrdinsky bojovali proti kacírstvu, vlastnou svojou krvou zpečatili vieru svoju a vo vyhnanstve snášali trpký svoj osud. Medzi týmito je spomenutia hodný Ján de la Haye, ktorého v Kolíne n.-R. zvolili za provinciála a ktorý r. 1586 o všetkých týchto udalostiach generálnemu predstavenému rádu, Gonzágovi, zaslal autentické hlásenie. Bohužiaľ, že škótská provincia kedysi tak slávna, do dnes sa ešte nemohla povzniesť.

Dlhšiu dobu trvalo prenasledovanie bratov v Irsku. Kráľovna Alžbeta dala podnet a počiatok 200 ročnému ukrutnému prenasledovaniu. Je to skutočne divom Božím, že tak dlhým a neludským prenasledovaním nepodarilo sa anglikánom katolicizmus zničiť. Irsko vo veľkej miere môže to dakovať svojim horlivým cirkevným hodnostárom, kňazom a rehoľníkom. Dejiny rádu bratov menších krásne a príkladne udalosti naznačili o hrdinskosti bratov. Vyhnaní z vlasti, v cudzozemsku si utvorili provinciu a vzdelávali misionárov pre vlasť svoju. Títo tajne, preoblečení chodili medzi veriacim ľudom, potešovali a posilňovali ho sv. tajomstvami viery a delili sa o biedu a strádanie s ľudom. Nie div, že írsky ľud až podnes zvláštnou prítulnosťou a láskou sa chová ku synom sv. Františka, ktorí v týchto najsmutnejších dobách ho neopustili.

František Harold, írsky františkán v dobe prenasledovania mohol písať: „Nad iných rehoľníkov krajiny bez závidia väčšou prácou, trpezlivosťou a vytrvanlivosťou náboženským potrebám katolíckeho ľudu vyhovujú a so sv. Pavlom apoštolom vedia oplývať a strádať.“¹⁾

V rokoch 1540—1707 vyše 100 bratov podstúpilo smrť mučenícku, medzi nimi sú i traja biskupi-františkáni: Patrik O'Hely († 1578), Kornel O'Dovany († 1612), a Boetius Egan († 1650). Spomenutia je hodné, že v tejto dobe prenasledovania 18 fratiškánskych biskupov bolo v Irsku.

V Dánsku už r. 1528 vypuklo prenasledovanie rehoľníkov. Kláštory boli vyplnené a rehoľníci takrečeno nahí museli opustiť tieto.

V Škandinávii bratia menší ešte za života sv. Františka sa usadili r. 1222. Tu mnoho pohanských obyvateľov obrátili na vieru katolícku. Škandinávsky ľud si ich za to veľmi obľúbil, ale tým väčšou silou vrhli sa na nich kacíri. Po Dánsku v Škandinávii nastalo prenasledovanie, ktoré bratom

¹⁾ „Reliquis regni religiosis absque invidia maiori labore, patientia et constantia catholici populi religiosi obsequiis insudant, et cum Paulo Apostolo sciunt abundare et penuriam pati“.

menším prinieslo stratu 22 kláštorov. O horlivom účinkovaní a hrdinskej smrti bratov v tomto úplne protestantskom štáte nepodarilo sa doteraz historických dokladov vyhľadať.

Kazateľstvo a pastorácia.

V 16. a 17. storočí väčšia časť účinkovania bratov menších sa vyčerpala v boji s protestantizmom a to zvlášť v severných krajinách. Mimo týchto urputných bojov súčasťníci sa bratia menší zvlášť vo všestrannom ošetrovaní nešťastných nemocných zastihnutých morom, ktorí v tej dobe nebezpečne sa šírili. Chronológista 17. storočia veľmi pochvalne sa vyjadruje o bratoch menších starajúcich sa o nemocných: „O láske mučeníkov bratov menších ma by som celú knihu napísať.“ . . . „Na bojištiach tou najväčšou láskou a horlivosťou sa starali o spásu duší na smrť odkázaných vojakov, v dobe moru a iných nákazlivých nemocí neľakajú sa nebezpečenstva smrti, jedinou ich túžbou a radosťou je, získať duše zomierajúcich pre spásu večnú. Celé mestá, obce a kraje svedčia o tom, že dobrí františkáni aké mnohé veľké dobrodenia preukazujú nemocným, zúfalým a umierajúcim v Nemecku. Toto všetko ochotne a dobrovoľne vykonávajú. Není im ťažká žiadna cesta ani práca. v každom čase, vo dne-v noci sú ochotní ku všetkým obeť, neľakajú sa žiadneho nebezpečenstva. Sám som poznal mnohých, ktorí pri ošetrovaní nemocných tiež sa nakazili a obdržali odmenu mučeníkov lásky! Na nich sa skutočne vyplnili slová Božského Spasiteľa: „Nikto nemá väčšej lásky než toho, kto život svoj položí za priateľov svojich.“

Druhé pole účinkovania bratov menších v tejto dobe je kazateľstvo a spovedníctvo. Synovia sv. Františka vždy zo srdca svojho Serafinského Oca čerpali lásku a vo vedení duší potrebnú múdrosť, ktorá ešte dnes váhľavých mnohých kajúcníkov k ich spovedníctvu.

Vo vedách a v kazateľstve nastal však istý úpadok. Jednotlivé rádové kapituly súrily vedecké vzdelanie. Každý kláštor musel mať aspoň jednoho vycvičeného kazateľa, ktorý ku kazateľstvu dostal cirkevné potvrdenie. Roku 1700 bolo v celom ráde do 18.000 takýchto kazateľov. Zasadou františkánskych kázní, ktorú neskôr aj Alojz Lauer, generál rádu zdôrazňoval, bolo: „kázne majú byť na úžitok a povzbudenie ľudu.“

Najsľávnejší kazatelia tejto doby: v Itálii: František Panigola († 1594), ktorý v biskupstve assiskom každého prevýšil. Pomenoval

ho „kresťanským Demosthenesom“ a „Chrysostomom Itálie“. S v. Leonard z Portu Maurizio († 1751), ktorý za 44 rokov pochodil celé Taliansko a hlásal pokanie. V tejto horlivosti nasledoval ho b. Leopoldus z Gai-chis († 1815).

V Španielsku mnohé duševné ovocie priniesly kázne sv. Petra Alkantarského († 1562). Za najväčšieho kazateľa tej doby uznávaný bol Alfonz z Castro († 1558).

Vo Francii dlhé roky blahodárne kázal v Orléans-u Moric Hy-laret. K jeho počte postavili vďační občania pomník.

Mimo už spomenutých bojovníkov doby reformačnej ako slovutný kazateľ preslávil sa františkán František Ampferle († 1646), ktorý cez 45 rokov horlive zastával úrad kazateľský pri katedrálke reisingovej. Na jeho hrobku biskup dal napísať: „Cez tak dlhý čas ani jednoduchí ľudia, ani hák-livé uši učencov nikdy ho nezunovali počúvať.“¹⁾

Misie vonkajšie.

Všeobecne.

Objavenie nových dielov sveta a nových krajov na východe, nové pole účinkovania dali katolíckym misiám. Ku starým rehoľám pridružily sa nové. Členovia týchto nových rehoľ a kongregácií brali tiež podiel na práci misio-nárskej. Zvlášť vynikali otcovia jezuiti. Františkánski misionári v ťažkej a obe-tavej práci pri tom vždy napredovali, len škoda, že v záznamoch svojho účinkovania zaostali. Keby bratia menší od počiatku všetky svoje skúsenosti, práce a výsledky svojho účinkovania presne a úplne boli naznačili, tak by dejepisec nevyčerpatelný prameň našiel v týchto záznamoch. Takto ale musíme sa uspokojiť so skromnými dokladmi.

Misionári museli obrovskú prácu prekonať. Najviac ťažkostí a pre-kážok zapríčinili sami objavitelia a podmanitelia nových zemí, ktorých väč-šinou lakomstvo a túha po rýchlym zbohatnutí viedla do týchto krajov. Oby-vateľov objavených zemí zotročili, vraždili a ich usadlosti a mestá plienili a pálili, aby týmto neľudským spôsobom náruživostiam svojim vyhovel. Toto tyranstvo zapríčinilo, že v očiach Indiánov kresťan a diabol boli jedno. Bratia

¹⁾ „Tanto tempore nec plebeis, nec doctorum virorum delicatis auribus unquam fastiditus“.

menší mnohokrát sa ozvali proti tomuto tyranskému zachádzaniu a prosili zo svojich krajov pomoci.

Druhou prekážkou katolíckych misií bola nešťastná politika. Na niektorých misijných kraje mohli ísť len príslušníci určitých štátov. Z toho plynie, že účinnosť misiónárov slúžila mnohokrát len politickým zámerom.

Tretou prekážkou — bohužiaľ — boli zásadné protivy medzi rehoľníkmi rôznych rádov, sobeckosť, nejednotnosť, neporozumenie; miernejšie a prísnejšie názory rôznych misiónárov.

Najnebezpečnejšou prekážkou ale boli misie protestantské. Kraje protestantské vysielali tiež svojich misiónárov, ktorých finančne výdatne podporovali. Títo sa potom na katolíckych misiách usadili, takže katolíckej veci len na škodu boli a mnohých odtrhli od katolíctva.

Tu možno poznamenať aj tú smutnú skutočnosť, že i bratia menší boli nie jednotní, rozdelení súc na viaceré rádove vetvy, nemohli v misiách preukázať tú jednotnú prácu, ktoré toto vznešené apoštolské povolanie požadovalo. Ani ministri generálni nepoživali už takej právomoci ako na počiatku a tak nemohli zabrániť prehmatom jednotlivých provincií, následkom čoho nemohli posilať na misie dostatočný počet bratov a mnohé misijné kraje prinútení boli zanechať. K tejto stati krásne poznamenáva Heribert Holzapfel: „Dejiny svedčia, že tým viac kvitnú jednotlivé rádove provincie doma, čím väčšie obety prinášajú bratia pre misie vonkajšie.“

Neskôr založené boli zvláštne rádove ústavy (kolaje) pre výchovu a patričnú vzdelanie misiónárov. Rôznymi revolúciami tieto ale boli zničené. Neskôr taký ústav založený bol v Compostelle r. 1862 a v Chipioner. 1882. Tieto ústavy vychovávajú misiónárov pre Svätú zem a Marokko. Kolaj v Aguilere, založený r. 1887, posila svojich misiónárov do Peru a na ostrov Kuba. Chýrny sú kolaje rímske: Kolaj sv. Antona a írsky kolaj sv. Izidora. Táto druhá vychováva dorast pre misie austrálske.

Na vonkajšie misie odchádza ročne vyše 100 bratov. Celkový stav v prítomnej dobe účinkujúcich františkánov-misiónárov je okolo 3430.

I tu sa staly chyby, ale ktože je bez chyby? Všetci sme len ľudia a krehké tvory. Toľko je ale isté, že rád bratov menších so spokojnosťou môže hľadať na dejiny svojich misií a čo sa celkového výsledku týče, závidí s ktoroukoľvek z najprednejších misijných spoločností.

Nemalú zásluhu na zdare majú i sestry františkánky-misiónárky, ktorých horlivosť a obetavosť je príkladná a sú pravou rukou bratov-misiónárov.

Misie v Amerike strednej a v Mexiku.

R. 1492, keď Krištof Columbus objavil novú zem, Ameriku, otvoril nový svet a misijným pracovníkom dal široké pole pôsobnosti. Neni možno pre nedostatok spoľahlivých dôkazov tvrdiť, že by sa bratia menší už prvej výpravy Columbusovej boli súčasťníci. Je pravdepodobné, že v tejto prvej výprave duchovní vôbec neboli. Isté je, že Columbus mal mnoho čo ďakovať Jánovi Pérez, kvardiánovi františkánskeho kláštora v Rabide. R. 1484 mnoho sa radil s týmto učeným františkánom, ktorý mu bol i dôverným priateľom. Ján Pérez vymohol pre Columbusa opätovne výsluch u kráľovny, ktorá konečne vyhovelá žiadosti odhodlaného cestovateľa. Najdeme ich spolu i tesne pred odjazdom v prístavnom meste Palose. — Konečne, keď veľký tento cestovateľ a objaviteľ Ameriky r. 1506 od všetkých opustený v biede ostal, synovia sv. Františka sa ho ujali; dľa jeho žiadosti dali mu rádové rúcho a v posledných dňoch jeho života ho potešovali. Bratia menší to boli, ktorí privreli zomierajúcemu oči a zaň vykonali zádušné obrady.

Zvest o zdarnom objavení nového diela sveta doniesla sa k bratom menším v čas všeobecnej kapituly držanej r. 1493 vo Florenzaku (Španielsko). Na kolko táto zvest povzbudila a oduševnila bratov ochotných vždy preliať krv svojou za vieru Kristovu, zrejme je z výroku chronologistu: „more elephantis ad sanguinis aspectum animati — (bratia) zvestou touto pohnutí boli ako slon, keď sa krv objaví očiam jeho“. Mnohí hneď prosili predstavenstvo o dovoľenie vydať sa na misijnú cestu na objavené ostrovy. Právo výberu misionárov ale bolo v rukách Bernarda Buyla z rádu bratov najmenších (minimi), ktorý na popud španielskeho kráľa menovaný bol za apoštolského vikára. Bernardovi Buylovi za spoločníkov ako misionári pridelení boli aj niektorí františkáni. Medzi nimi boli aj dvaja bratia laici, Belgičania Ján z D u e l y a Ján C o s i n. Títo dvaja boli priateľmi a spoločníkmi protektora Indiánov Las Casas-a, ktorý neskôr vstúpil do rádu dominikánov. Títo sa vydali na cestu r. 1493 s druhou výpravou Columbusovou. Pravdepodobne s touto druhou výpravou šiel aj A n t o n í n z M a r c h e n y, ktorého mnohí stotožňujú s Jánom Pérezom. Písomné doklady svedčia, že španielsky kráľ si žiadal, aby Antonín, ktorý bol veľmi učený v prírodných vedách, sprevádzal na ceste Columbusa.

Bernard Buyl pre krátkosť času a neznalosť reči domorodého obyvateľstva, neoddal sa misijnej práci. Totiž pre nedorozumenie, ktoré povstalo medzi nim a Columbusom, navrátil sa s veľkou časťou misionárov po niekoľkých mesiacoch domov. Medzi misionármi, ktorí zostali v novom svete, boli aj dvaja spomenutí

už bratia Belgičania. Títo niekoľko mohli naučili sa reči Indiánov a začali ich poučovať. Práca sa časom zväčšovala a preto vždy viac a viac misionárov sa požadovalo. R. 1526 pápež Klement VII. na prosbu cisára Karola V. 200 misionárov poslal do novej zeme, medzi ktorými bolo 120 františkánov. Dia na riadenia rádcovej kapituly r. 1535, povinná bola provincia španielska každoročne 2—3 misionárov poslať do Ameriky.

Počet kolonistov a novoveriacich v novom svete sa rýchle zväčšoval, takže bolo možno aj biskupstvo zariadiť. Za prvého amerického biskupa vymenovaný bol františkán Garcia z Padily r. 1504. Po vysvätení za biskupa vydal v tejto hodnosti rôzne nariadenia pre novú diecézu, ale nie je isté, či do Ameriky skutočne aj odcestoval. Isté je, že prvý biskup americký, ktorý už v novej zemi prebýval, riadil svoje biskupstvo, bol mincrita Ján z Queda; tento odcestoval do Ameriky r. 1514.

Do Mexika prišli bratia menší z ostrovov západnej Indie r. 1519, v sprievode slávneho Cortéza, čo boli duchovní. Cortéz, keď r. 1521 zaujal hlavné mesto, u španielskeho kráľovského dvora žiadal o dobrých a bezúhonných misionárov, ktorí by nežiadali desiatky a preto výslovne prosil o františkánov. Žiadosti sa vyhovel a r. 1522 poslaní boli traja františkáni, Belgičania Ján Couvreur, predtým univerzitný profesor v Paríži, neskôr kvardián v Gente, Ján van der Auwera a Peter z Mury, brat laik. Peter za 40 ročného svojho neúnavného a obetavého učinkovania v Mexiku tak si vedel domorodý ľud získať, že meixický arcibiskup príležitostne sa bol vyjadril: „nie ja som arcibiskupom, ale Peter, brat laik“. Pri tom bol tak skromný, že sa nepovažoval za hodného, aby na kňaza bol vysvätený, ač práve mu to sám pápež odmenou ponúkal. Uspokojil sa, keď mohol dielky v písaní a čítaní vyučovať a veriacich ku prijímaniu sviatostí pripravovať. Učil aj hudbe a staviteľstvu, staval chrámy a školy a keď nebolo kňaza, aj kázal k nemalej radosť svojich žiakov, ktorí ho nežnou prítlunosťou obkľúčovali. Zomrel r. 1562. Ľud si zachoval i po jeho smrti pamiatku tohoto šľachetného a dobrotivého muža a tak si uctili pamiatku tohoto zástancu ubiedených a utláčaných, že nebolo domčeka v celej krajine, kde by neboli mali jeho obraz.

R. 1524 noví bratia prišli do Mexika pod vedením Martina z Valencie († 1534). Bratia títo viedli neobyčajne prísny život. Ich horlivú prácu čoskoro korunoval skvelý výsledok. Ťažkosti a prekážky zdaly sa byť z počiatku neprekonateľnými, avšak milosťou Božou a pevnou vôľou prekonali i tieto. Jedna z najväčších ťažkostí bola neznalosť jazyka domorodého ľudu. Bratia však i túto ťažkosť zdolali: pilne študovali jazyk a za krátky čas už ho na toľko ovládali, že i pravidlá (mluvnicu) zostavili. Mluvnicia táto je ešte po dnes neoceniteľným dielom.

Mevickí Indiáni mnoho môžu ďakovať obetavým františkánom, že neboli vyhnutí od nemilosrdných európskych dobyvateľov a dobrodruhov, ako domorodci iných ostrovov. Kde len mohli zastávali sa domorodého obyvateľstva, chránia ho od tyranstva a krutej bezohľadnosti bielych kolonistov. Všade stavali školy a v hlavnom meste založili aj ústav, kde mimo iných predmetov aj reči latinskej vyučovali. Ako priatelia a obráncovia Indiánov zvlášť vynikajú: Hieronym Mendieta a Ján Zummaraga († 1548). Tento druhý v hodnosti mexického arcibiskupa založil kníhtlačiareň pre Mexiko, aby kresťanské pravdy a kultúru snadnejšie mohol medzi domorodým obyvateľstvom rozširovať. Pri tom sa všemožne vynasnažil, aby nepravosti páchané na domorodcoch so strany kolonistov, nakoľko mohol, zamedzil. Kolonistom sa to nepáčilo, ale tým radostnejšie to vítali úbohí utláčani Indiáni, ktorí svoju povďačnosť a prítulnosť k františkánom kde len mohli prejavili. Staly sa pády, že niektoré domorodé kmene vzbúrily sa proti kresťanom a mnohých misionárov povraždili. Domnievali sa totiž, že kresťanskú vieru len preto im natiskejú, aby ich ľahšie mohli dostať do jarma otroctva. Bohužiaľ, mnoho Európanov použilo prácu misionárov k zisku a k ukončeniu svojich chýtok. Všeobecne ale možno povedať, že Indiáni dobre rozoznávali dobrých misionárov od sobeckých a ukrutných dobyvateľov. Poznali a skusovali lásku a dobrosrdečnosť bratov misionárov vždy, ale zvlášť v čas nákazlivých chorôb a moru. Poznávali v nich úprimných priateľov a dobrodincov. Za to sa vždy odplácali povďačnosťou a veľkým počtom sa obracali na vieru kresťanskú, ktorej povinnosti tak svedomite a úprimne plnili, že prvé kresťanské doby zdaly sa byť obnovené.

Misie v Amerike južnej.

V 16. storočí v severných krajoch južnej Ameriky — v Kolumbii a Venezuele — najdeme už bratov menších na misiách všestranne účinkovať. Prví františkáni prišli do týchto krajov r. 1510 z ostrovov Antilských, jeden z týchto bratov stal sa aj biskupom. Keď r. 1516 traja bratia stali sa obeťou tamojších domorodcov, hneď prišli po nich noví a mnohých Indiánov obrátili na vieru katolícku. Títo veľmi priateľsky boli prijatí od Indiánov. Mimoriadne zdarným úspechom pracovali medzi nimi Ján zo sv. Filiberta, ktorý celé kraje pochodil. Bratia menší pomaly natoľko sa upevnili v Kolumbii, že

si mohli aj provinciu založiť, ktorej kláštory staly sa útulňami misionárov. Kráľ Filip r. 1587 chvalitebne sa vyslovil o bratoch menších, keďže s domorodým obyvateľstvom veľmi vľúdne zachádzali a skvelé úspechy mohli prukázaf. Za krátku dobu pokrstili 200.000 Indiánov. Okolo r. 1700 Ferdinand Larrea založil pre misionárov dve kolaje, v Papayane a v Kali.

Do Venezuely prišli podmaňovať aj nemeckí vojaci, ktorí ešte ukrutnejšie zachádzali s Indiánmi ako Španielci. Tak nastávaly misionárom ešte ťažšie doby. Bratia až koncom 16. storočia započali na tomto území úspešnejšie pracovať, ačkoľvek už r. 1540 sa pohli do tejto krajiny, ale i oni padli do rúk ľudozrútov na ostrove Trinidad. V 17. storočí najdeme tu už viac misijných staníc. Mnohí bratia vykrvácali na týchto misiách, lebo domorodeci mnohokrát nevedeli rozoznať misionárov od dobyvateľov. Často sa stalo, že skôr ich nepripustili do svojich krajov, kým neprislúbili prisahou, že nebudú Španielov nasledovať. Veľkého významu nadobudly misie u kmeňov Piritua Palenques, z ktorých za niekoľko desaťročí zvlášť horlivosťou Jána z Mendosa a Ruiza Blanco mnohí tisíci prijali vieru katolícku.

R. 1533 prišiel do Equadoru františkán Marek z Nizzy, kde znovu len ukrutnosti videl zo stránky dobyvateľov. Márne sa ohlasoval proti nepravostiam Europeanov, márne volal o pomoc do Španielska; neskôr odišiel do Mexika. Odtiaľ nových misionárov poslal do Quito (Equador). Títo sa snažili domorodcov získať. Učili ich čítať, písať, učili ich hudbe, staviteľstvu, ba aj roľníctvu, aby ich len nezávislými učinili od kolonistov. R. 1565 bratia menší mohli si už aj provinciu v Equadore založiť. V 18. storočí ešte riadili 20 indiánskych obcí. Bohužiaľ, r. 1897 pre politické príčiny zakázala vláda bratom menším účinkovanie.

Do Peru prišli františkáni spolu s dobyvateľmi. Dobyvatelia ako všade tak aj tu prevádzali svoje ukrutnosti. Bratia čo mohli, vykonali a napriek všetkým ťažkostiam úspešne účinkovali. Medzi prvými misionármi zvlášť vynikal svojim účinkovaním brat laik Matúš z Jumily († 1578). Svojím prisným, príkladným životom a usilovným poučovaním mnohých Indiánov získal pre katolícku vieru. V Lime bratia vystavili aj 2 kláštory a 2 kolaje pre výučbu domorodcov. V jednom z týchto kláštorov guardiánom bol miláčik Indiánov, sv. František Solánsky (r. 1600). Na misiách pri rieku Ucayali a na okolí ostatných vôd, vtekajúcich do Amazonu, zanechali bratia menší slávnu pamiatku svojej hrdinskosti, ktorá bola zpečatená hojnosťou krvi vyliatej za Krista. Kronika o nich poznamenala: „Horlivosť a hrdinskosť bratov menších, ktorá si zaslúži to najväčšie uznanie, po týchto pádoch sa nezlomila... Túžbu, ktorá mohútne roznecovala ich vnútro hlásať Indiánom evanjelium, pevne a odhodlane poslúchali. Akonáhle prišla zvesť o násilnej smrti niektorých spolubratov, na ich miesto hneď sa hlásili iní.“ — Na misiách

v severnej a strednej časti Peru 129 františkánov dosiahlo palmu mučeníctva. V počte tomto nie sú vyznačení bratia, ktorí sa neistou smrťou odobrli na večnosť.

R. 1787 a 1790 novi bratia prišli na tieto misie. Z týchto vynikal Plaz a svojim účinkovaním. 50 rokov pracoval na tunajších misiách s vynaložením všetkých svojich síl a schopností. Naučil sa všetkým tamojším rečiam a soznámil sa s rozličnými osobnosťami, čo ho často zachránilo pred smrťou. Ako 78ročný starček stal sa biskupom a r. 1858 zomrel. O krásnom úspechu neúnavného účinkovania Plazu a jeho spolubratov istý očitý svedok napísal: „V Peru nikde nenajdeme tak dobre a mravne usporiadaných Indiánov, ako na misiách františkánskych okolo rieky Ucayali.“

R. 1553 zavola kráľ španielsky bratov menších z Peru do Čile. Bratia za niekoľko desaťročí tu mnoho misijných staníc založili. Indiáni aj tu mnohé až nesnesiteľné krivdy trpeli od kolonistov, tak že sa aj vzbúrili. Bratia nakoľko mohli, tíšili ich, čo sa zvlášť Antonovi zo Sv. Michala darilo, ktorý v Santiagu stal sa aj prvým biskupom. Nakoľko získal Indiánov, že títo za 20 rokov, kým on žil, na vzbúru nepomýšľali. Biskup Anton ale stále zasielal španielskému kráľovi žaloby na kolonistov pre ich nepravosti a ukrutnosti, páchané na úbohých domorodcoch, a prosil o pomoc. Keď ale prosby jeho zostaly nevyслуšané, vzdal sa úradu, pretože sa nemohol dívať na tieto do neba volajúce krivdy. Podobné boje a ťažkosti prežívali aj ostatní bratia misiónári.

V 17. storočí v Bolívii boli zasa len bratia menší prví, ktorí rozsievali semeno sv. evanjelia medzi Indiánmi. Ponevác ale misionári nedostávali od vrchnosti žiadnej hmotnej podpory a chodili už skoro tak nahí ako Indiáni, preto provinciál r. 1793 misie odovzdal biskupovi. Misie prevzali svetskí kňazi, ale títo sa ich čoskoro vzdali. Zavolali teda znovu bratov menších. Bratia opäť horlivo sa venovali apoštolovaniu a dľa okolností kde väčším, kde menším úspechom pracovali. Konečne obetavosťou bratov Antona Comajuncosa († 1814) a Františka del Pilar (laik, † 1803) sa podarilo, že tieto misie nadobudly úspechu a stálosti. Na týchto misiách za tajomstvo sv. spovedi mučenícku smrť podstúpil Basilián Landini r. 1868.

V Argentíne bratia menší zvlášť tým si získali Indiánov, že počas cholery r. 1870 oddane a láskave ich ošetrovali, nebojac sa nebezpečenstva smrti. Na týchto misiách mnoho pracoval sv. František Solánsky († 1610). Po 14ročnej úspešnej a neúnavnej práci zavolaný bol do Limy k najväčšiemu žiaľu Indiánov, ktorým bol všetkým. Americké štáty a mestá tým uctily pamiatku jeho, že si ho vyvolily za nebeského ochráncu.

Zakladateľom misií v Paraguay môže sa považovať františkán L'udevit Bolaños († 1629). Takmer 50 rokov horlivo účinkoval na týchto mi-

siách. Sostavil aj mluvnicu a rozličné knihy k evičeniu reči domorodcov, ktoré neskôr neoceniteľnými pomôckami boly v rukách misionárov.

So zdarom pracovali bratia aj na misiách v Brazílii. Aj tu sa stali mnohí bratia obeťou vzbúrených Indiánov. Bohužiaľ, k tolkej a tak ťažkej žatve bolo robotníkov málo.

Misie v severnej Amerike.

Do severnej Ameriky prišli prví misionári r. 1527. Bolo to 5 františkánov, ktorí v Floride vystúpili na pevninu, ale všetci životom zaplatili svoju horlivosť. Medzi nimi bol aj Jan Suarez, kandidát-biskup na nových misiách, ktorý hladom zomrel. Po nich len r. 1565 prišli noví misionári františkáni. Na území dnešných Spojených štátov podnikateľ Menendez pomocou 11 františkánov založil prvé mesto. Medzi týmito misionármi vynikal František Pareja, ktorý pre Indiánov napísal katechizmus a rozličné potrebné knihy. Počas vzbúry r. 1597 mnohí bratia boli umučení. (Mučeníci z Floridy.) Medzi nimi bol aj Rodriguez, ktorému divoši pred jeho usmrtením dovolili ešte odslúžiť svätú omšu.

Ako na iných krajoch, tak aj tu dobyvatelia a kolonisti zapríčinili najviac zla a prekážok. Angličania len zlato hľadali a koristili a tak pre nich domorodý ľud nenávidel Europeanov. Pri tom všetkom bratia sa neľakali prekážok a ťažkostí, usilovne a vytrvale pracovali na rozširovaní katolíckeho náboženstva, kresťanskej kultúry a krásne pokroky robili. Keď ale r. 1763 Florida dostala sa pod nadvládu Angličanov, započalo sa aj tu utlačanie kresťanov, podobne ako v Anglii. Stredisko misií a hlavný kláštor svätej Heleny stal sa kasárnou anglického vojska.

Bratia menší vnikli do rozličných krajov severnej Ameriky. V krajoch Novej Biscaya v 17. a 18. storočí už mnoho misijných stanic mali založených, kde spolu s Indiánmi veľmi mnoho trpeli, svorne snášajúc biedu a hlad s ľudom. Misionári v ďalekých krajoch horlive sa oddávali ťažkej práci, sotva majú z čoho žiť, takže pri návratu na misijne stanice za osviežením dochádzali tam ubiedení, vysilení a takmer nahí. Pri všetkom namáhaní výsledok bol veľmi chatrný. Príčinou týchto neúspechov boly roztržky medzi tamojšími národmi a zasa len ukrutnosti páchané kolonistami, čoho obeťou boli mnohí misionári. Za úbohý domorodý ľud zvlášť sa zaujal učený františkán Anton

Tello v 17. storočí, o ktorom dejepisec naznačil: „... verný súc tradíciám svojho rádu, neohrožene a horlivo hájil práva úbohých obetí.“

V Novej Leone (r. 1602 bratom Ondrejom Leonom objavený kraj) tiež pracovali bratia menší podobnými ťažkosťami. Mnohí z nich stali sa obeťou divochov. Medzi Indiánmi kmeňa Apach v Sonore už v 17. storočí najdeme misionárov-františkánov, z ktorých mnohí sa stali mučeníkmi.

Väčším úspechom pracovali bratia na misiách v Novom Mexiku, ktorý kraj oni sami objavili r. 1539. Na týchto misiách zvlášť vynikajú: Alfonz Martinez, Ján z Eskalony a Hieronym Zarate-Salmeron. Bratia menší vystavili tu 43 kostolov a 80.000 Indiánov obrátili na vieru katolícku. Ako nebeských poslov privítali tamojší obyvatelia bratov. V bojoch zapríčinených kmeňmi mnoho bratov prišlo o život. Mimo hlásania právd náboženských, učili domorodý ľud aj roľníctvu a rôznym remeslám.

Najväčší úspech mali bratia v Kalifornii. Mimo riadneho misijného účinkovania vykonali aj nesmierne veľkú kultúrnu prácu. Oni položili základ bohatým, mliekom a mädom tekúcim krajom Kalifornie. Sotva najdeme tu mestá, osady a rieky, ktoré by neniesly na sebe pečať františkánskej kultúrnej práce. Stavali chrámy, budovy a dielne. Učili roľníctvu, chovu dobytky a ovocinárstvu. Zakladali osady, z ktorých neskôr vznikly krásne mestá. San Francisco bratom menším ďakuje za svoj pôvod. Na úplný raj obrátili Kaliforniu. Indiáni boli aj povdační a veľkou láskou a úctou Inuli ku synom sv. Františka, ktorí jemne, dobrotive a láskave zachádzali s nimi. Tu sa preslávil Juniper Serra († 1784), rehoľník príkladného a svätého života a František Lasuen († 1803), ktorý neúnavne a nepretržite 30 rokov účinkoval na týchto misiách.

Prenasledovanie Cirkvi sv. r. 1833 mnoho škodilo týmto misiám a špatné zachádzanie kolonistov s domorodým ľudom podobne zrazu prinieslo náboženskému životu a blahobytu ľudu. Indiánov strašne nivočili, takže od r. 1834 do 1840 z 30.000 ostalo len 6000.

A v Kanade boli synovia sv. Františka prví misionári. R. 1615 francúzski františkáni zakladali tu prvé kostoly. Prekonajúc rôzne ťažkosti prírody, podnebia a pod., úspešne šírili náboženstvo a kultúru. Keď r. 1763 Kanada ku Anglii pripojená bola, náboženský život začal tam hynúť. Najnovšie sa tam bratia opäť dostali a z niekoľko kláštorov horlivo pracujú na duševnom blahu tamojšieho ľudu. Medzi kanadskými misionármi spomenutia sú hodní: Mikuláš Viel, prvý kanadský mučeník, L'udovít Hennepin, ktorý má veľké zásluhy pri výzkumoch rieky Mississippi okolo r. 1880 a Christian Le Clerc, ktorý napísal dejiny a rozličné mluvnícké diela kanadských domorodcov.

Misie v Europe a v Afrike.

V severných krajinách Európy horlivosť bratov menších v bojoch proti reformátorom sa stravovala. Tu možno spomenúť ešte Švajciarsko, kde zvlášť v 17. a 18. storočí italskí františkáni hájili vieru katolícku.

Misie európske v pravom slova smysle sprevádzaly sa len na Balkáne, ktoré ešte dnes trvajú. V týchto krajoch rozšírené bolo náboženstvo mohamedánske. Koľko tu pracovali a trpeli bratia, opísať sa nedá.

Jedine synom sv. Františka možno ďakovať, že v Bosne a Hercegovine sa udržalo náboženstvo katolícke. V prítomnej dobe jedine oni vykonávajú pastorizáciu medzi tamojším ľudom. Cirkevná hierarchia len r. 1881 bola tam zavedená. U tejto príležitosti aj politické vrchnosti uznali 500 rokov trvajúcu prácu bratov, ktorí svoju neohrozenosť a obetavosť neraz mučeníctvom potvrdili. Zaslúžia si preto uznanie a povďačnosť tak od cirkevnej ako aj od svetskej vrchnosti. Svätý Otec Lev XIII. tiež krásne píše o zásluhách bratov menších na Balkáne. V prípise uznáva, že jedine františkánom možno ďakovať, že v Dalmácii a v Slavonii katolíci zostali v prevahe proti schizmatikom. Bosenský františkáni znova a znova sa pokúsili aj v Bulharsku a Rumunsku u účinkovať, ale ich námahu len malý úspech korunoval.

Ťažké bolo položenie bratov menších v Albánii. Najväčšou prekážkou misijnej práce boly násilensvá a nemravnosti od Turkov páchané. Mnoho bratov obetovalo tu hrdinsky svoj život. Až do teraz sú bratia menší stále vystavení rôznym nebezpečenstvám, úkladom a smrti. Niektorí bratia občas prešli aj do Srbska, Macedonie a Čiernej Hory, ale väčšieho úspechu nedosiahli. Ťažké je položenie bratov aj pod terajšou srbskou vládou.

Afrika. Na celej severnej čiastke Afriky od Fezu až po Egypt účinkovali bratia menší. V Marokku pokračovali na misijných prácach, pohanov na katolícku vieru obracali a tešili kresťanských otrokov. Mnoho bratov sa tu stalo obeťou ukrutnosti Turkov. Medzi týchto bratov patrí aj Ondrej zo Spoleta, ktorý r. 1532 skončil život svoj smrťou mučeníckou. Stálejšieho úspechu sa dopracoval bl. Ján z Prado, ktorého tiež ctíme ako mučeníka.

Revolúcia španielska znivočila aj katolícke misie a kláštory bratov, ale r. 1859 bratia menší zvlášť horlivosťou Jozefa Lerchundo znova sa usadili na starých misijných staniciah a v účinkovaní pokračovali. Verne sa starali o duševný život veriacich, na školách pilne vyučovali a venovali sa aj arabskej reči, takže sám sultán si veľmi vážil bratov. Použil ich často ako legátov a tlumočníkov.

V Alžírii r. 1603 František Ziranský zomrel ako mučeník. Do Tunisu len v posledných rokoch sa vrátili bratia, aby prevzali misie. V Tripolise od r. 1630, keď kongregácia „de propaganda fide“ im odovzdala misie, bratia stále účinkujú. Na týchto miestach tiež nie jeden brat vylial krv svoju za vieru Kristovu a mnohí padli do otroctva. Medzi mučeníkmi tripolskými je spomenutý jedine Ján Krstiteľ z Pontu, ktorý r. 1653 podstúpil smrť spálením.

Ako i dnes, tak aj vtedy boli misie v Egypte pre bratov veľavýznamné. O tieto misie sa starali bratia zo Svätej zeme. Apoštolský vikariát, ktorý v Egypte r. 1839 založil pápež Gregor VI., nič nezmenil na význame týchto misií. Apoštolským vikárom bol vždy františkán a františkáni viedli celú duchovnú správu. Mnoho ťažkostí a trpkostí museli bratia snášať od Turkov a Koptov, vzdor tomu však priviedli mnoho Koptov do lona Cirkve svätej. Pre týchto založila svätá Stolica zvláštny vikariát.

O mnoho viac ťažkostí a prekážok museli prekonávať bratia v Abesínii. Bohužiaľ, pri tých mnohých prácach a námahách, ktoré museli prekonávať bratia menší mimo príkladného života, hrdinskosti a mučeníckej koruny, stáleho zdarného ovocia tieto misie nepriniesly. Turecký fanatizmus všetko zničil. Pracovali tu aj otcovia jezuiti, ktorých keď r. 1630 vyhnali, prišli na ich miesta kapucíni, ktorí len s nepatrným úspechom účinkovali. Po tých kongregácia „de propaganda fide“ znovu poslala 12 františkánov do Abesínie. Títo tam skutočne aj došli, ale o ich živote a smrti nič nevedieť. R. 1634 kongregácia znovu tam poslala františkánov, „ako tých, ktorí sú ochotní vyliať krv svoju“.¹⁾ Skutočne mnohí z týchto bratov stali sa obeťou ukrutnosti Turkov.

Na južných krajoch Afriky najdeme tiež synov sv. Františka. Od Mysu Zeleného vnikli až po krajinu Sierra Leona. Tu zvlášť Pavel z Loredela († 1664) a Andrej z Faro hlásali sv. evanjelium. V krajine Kongo tiež účinkovali, ale neskôr odovzdali tieto misie otcem jezuitom a kapucínom. Prenikli aj do výhodnej Afriky. — Na ostrov Madagaskar bolo poslaných 5 františkánov, ktorí ale ešte na ceste padli do rúk pirátov. Na okolí ostrovov Mozambických založili španielski bratia po nadľudských námahách r. 1898 niekoľko misijných staníc. Aj do strednej Afriky vnikli bratia, ale ich obetavosť korunoval len malý úspech.

¹⁾ „Veluti illi, quorum veloces sunt pedes ad effundendum sanguinem“.

Misie na ostrovoch Filipinských a v Japonsku.

Na ostrovoch Filipinských najdeme synov svätého Františka nedlho po ich objavení. R. 1576 17 španielskych františkánov sa odhodlalo pod vedením Petra Alfarského ísť na tieto misie. Po uplynutí 10 rokov založili tam bratia už aj provinciu a vykonali kus obdivuhodnej práce. Pretože svetských kňazov tam nebolo, oni viedli tamojšiu celú duchovnú správu. Vystavili viac než 230 kostolov, zakladali nemocnice, ba r. 1578 v Manile založili zvláštny ústav pre malomocných, v ktorom ešte r. 1897 bolo vyše 150 malomocných. Pri hlásaní evanjelia a rozširovaní náboženského života, nakoľko to okolnosti dovolily, vykonávali všestrannú kultúrnu prácu. Aj na hospodárenie priučali tamojší, ináč lenivý a biedny ľud; stavali školy a zakladali obce. V školách sami vyučovali, a to tak usilovne a tak skvelým úspechom, že v 19. storočí len 15% analfabetov bolo v tejto krajine. Mnoho zásluh si v tomto obore nadobudnul Ján z Piaceze, ktorý r. 1580 zostavil slovník a mluvnicu reči tagalskej a napísal katechizmus. Napísal aj dielo o zvykoch a mravoch domorodcov. Učili domorodcov roľníctvu, chovu dobytka, výrobe hodvábu, pestovaniu kakaa, kávy a tabáku, otvorili prameň i časného blahobytu, ba bohatstva pre ľud, ktorý žil do teraz v nečinnosti a záhalke.

V 19. storočí nastaly smutné časy pre tieto misie. Po samostatnosti túžiaci pohlavári začali prenasledovať vlast svoju milujúcich španielskych misionárov. Keď neskôr Filipíny k Spojeným štátom boli pripojené, neblahá sekularizácia prekazila skvelé účinkovanie misionárov. Len málo bratov mohlo za takých okolností zostať na ostrovoch.

Japonsko.

Portugalskí kupci boli prví, ktorí Japoncov oboznámili s kresťanstvom r. 1542. Týchto na cestách sprevádzali traja Japonci a v Goa po dôkladnom poučení vo viere katolíckej od biskupa minoritu Jána Albuquerque r. 1548 boli pokrstení. V nasledujúcom roku so svätým Františkom Xaverským vrátili sa do svojej vlasti. Horlivý tento apoštol, prvý misionár Japonska, spolu so svojimi spoločníkmi, jezuitmi, veľmi úspešne pracoval. R. 1587 nastal

však prevrat. Japonský cisár, Taikosama, vyhnal misionárov a zakázal rozširovanie náboženstva kresťanského. Väčšia čiastka obetavých misionárov ostala však v Japonsku a títo preoblečení potajomky ďalej účinkovali. V tejto dobe prišiel do Japonska Ján Pobre, františkán to príkladného, prísneho a svätého života. Jeho život a účinkovanie malo veľký vliv na Japoncov. Pretože Japonsko veľmi postrádalo misionárov, katolicke obce z Filipinských ostrovov r. 1592 prosily o misionárov z rádu svätého Františka. V tejto dobe sa práve pojednávalo o politických záležitostiach medzi Japonskom a Filipinami. Španielsky miestokrál poslal do Japonska ako legáta učeného a sväto žijúceho františkána Petra Baptistu s niekoľkými spolubratmi. Otcovia jezuiti však proti tomu protestovali, odvolávajúc sa na bulu, vydanú r. 1585 pápežom Gregorom XIII., dľa ktorej v Japonsku len jezuiti môžu byť misionármi. Bratia menší odvolávali sa ale na bulu, vydanú pápežom Sixtom v r. 1586, dľa ktorej bratia menší ako misionári môžu účinkovať v ktorejkoľvek krajine susediacej s Filipinami. Manilská cirkevná vrchnosť vec dobre preskúmala a s ohľadom na smutné pomery kresťanstva v Japonsku za dobré uznala, aby bratia menší boli poverení s týmto významným poslaním.

Japonský cisár bratov vľudne prijal a dovolil im, aby sa v jeho države usadili a kresťanstvo rozširovali. Bratia s chuťou sa dali do práce. V rôznych mestách Japonska začali zakladať kostoly, školy a iné ústavy. (Meako, Nagasaki, Osaka atď.)

Vzdor všetkým úkladom pohanských kňazov (bonzov) pokojne a úspešne účinkovali. Všetok úspech misijnej práce zmarený bol však jednou nerozumnou a neprijemnou udalosťou. Totiž španielska obchodná loď nútená bola na brehoch Japonska zakotvit. Dľa zákonov japonských každá cudzia loď, ktorá pristane na brehoch Japonska, stávala sa korisťou cisárovou. Hlavný kormidelník spomenutej lodi sprotivil sa však a vyhrážal Japončanom. Chcejúc týchto nastrašiť medzi iným povedal, že Španielsko si podmaní celý svet a pomocou misionárov a kresťanov podmaní i Japonsko.

Po tejto reči nie div, že bonzovia zvíťazili a cisár Taikosama vydal rozkaz pochytať všetkých misionárov. Tento osud zastihol Petra Baptistu, 5 jeho spolubratov, 3 jezuitov a 14 terciárov, ktorí 25. februára r. 1597 v meste Nagasaki hrdinne umreli smrťou mučeníckou. — Ukazuje to na nežnosť ducha bratov menších, keď pred smrťou ešte odprosili jezuitov pre náhodnú snád urážku a tak sjednotení v láske všetci hrdinne umreli za svätú vieru.

Slavná smrť týchto mučeníkov priniesla hojného a krásneho ovocia. Misionári ešte obetavejšie a údatnejšie sa dali do práce a novoveriaci smelejšie vyznávali svoju vieru. Ba aj samotní pohania obdivovali hrdinkosť mučeníkov. Pohanský cisár Dajfusama znovu dovolil misionárom kresťanské náboženstvo rozširovať a chrámy stavať. Aj pozemok daroval bratom menším

ku stavbe kláštora v meste Meako. Počet veriacich utešene vzrástol. R. 1608 už 34 františkánskych misionárov účinkovalo v Japonsku. Pri kláštoroch mali aj nemocnice a ústavy pre malomocných.

R. 1612 znovu len smutné časy prišli na tieto misie. Z Holandska sa totiž pripravili do Japonska kupci kalvíni, ktorí z hmotného zisku štvli proti katolíkom a samého cisára popudili proti katolicizmu. Španielskych misionárov líčili pred cisárom ako nepriateľov Japonska, ba vyhlásili o nich, že ako nepriateľov štátnej formy ich aj z vlasti vyhnali. Hneď v zápätí tohoto vyšlo nariadenie cisára, vyhnat všetkých misionárov a znovu sa začalo prenasledovanie. R. 1616 pre zmenu nástupcu cisárskeho trónu stalo sa toto prenasledovanie osudným. Dvaja si totiž robili nároky na trón: jeden katolík a jeden pohan. Katolíci sa zaiste pripojili ku katolíckemu pretendentovi, preca však pohan bol nastolený na cisársky trón. Krvavé a hrozné prenasledovanie začalo znovu, ktoré svojou ukrutnosťou prevýšilo aj prenasledovanie kresťanov prvých storočí. Misionárov a na tisíce kresťanov povraždili a kde sa len misionár objavil, stal sa iste synom smrti.

Pozoruhodné je, že keď sa na konci minulého storočia — teda po mnohých storočiach po založení kresťanstva v Japonsku — kresťania a katolícki kňazi opäť mohli stúpiť na pôdu japonskú, na mnohých miestach prišli na stopy kresťanstva, ktoré sa vzdor všetkému prenasledovaniu a pri naprostom postrádaní kňazov udržalo. Prenasledovanie sa skončilo len 1873 a udržovanie kresťanstva len tak bolo možné, že rodičia vypravovali svojim dieťkam o náboženstve kresťanskom a tak to šlo potom s pokolenia na pokolenie. Keď sa hlásil misionár, najprv sa ho opatrne povypytovali, či má manželku, či má v nebi Matku a kto je hlavou Cirkve. Keď o celibate, o Matke Božej a o hlave Cirkve sv. uspokojivú odpoveď dostali, vtedy ho s dôverou a radostne prijali. R. 1906 na naliehanie biskupa z Hakodate znovu prišli františkáni do Japonska a v Sappore na ostrove Jesso založili prvú misijnú stanicu, kde už aj deníky, časopisy a knihy v japonskej reči vydávajú a vyučujú európskym rečiam.

Misie v Číne, Indii a v Austrálii.

Čína, staré to pole misií rádu sv. Františka, v 16. storočí znovu sa otvorila pred Európanmi. O znovuvzrostenie misií v tejto krajine pokúsil sa mexický biskup, františkán Ján Zummaraga, ktorý už r. 1545 všetko potrebné

aj pripravil, ba hotový bol zrieknuť sa aj úradu, aby len v Číne mohol účinkovať, ale jeho snaženie bolo bez výsledku. Aj sv. František Xaverský zomrel skôr, než by bol došiel k cieľu. O 10 rokov neskoršie vybralo sa niekoľko bratov františkánov na tieto misie, ale ich práca a námaha bola bezvýsledná. Až na počiatku 17. storočia otcom jezuitom sa podarilo v Číne stále misie založiť, ktoré neskorším prenasledovaním mnoho trpely. R. 1633 dominikáni, minorítii a neskôr aj františkáni sa tu trvale usídlili a úspešne započali prácu svojho vznešeného povolania. Najvynikajúcejším misionárom v Číne je **A n t o n C a b a l l e r o** z rádu sv. Františka, ktorého život a účinkovanie tvorí celú časť čínskych misií. Po 16ročnom misionárskom účinkovaní stal sa r. 1649 apoštolským vikárom františkánskych misií na Východe. V tomto úrade založil r. 1650 misie šantungské a všetky okolité obce na vieru katolícku obrátil. Ovocím jeho neúnavnej práce bol chrám a kláštor v Tsi-nan-fu. Tak sa zdokonalil v reči čínskej, že ho i na hodnosť mandarína povýšili. Napísal i viaceré apologetické diela v čínskej reči. R. 1665 preca ho zradili a v Kantone uväznili, kde čoskoro zomrel. Na poslednej ceste sprevádzalo ho veľké množstvo ľudu. Jeho bratia pokračovali v jeho duchu na misiách, ktoré r. 1723 vyše 100.000 katolíkov počítali. R. 1724 vypuklo prenasledovanie, čoho výsledkom bolo, že počet katolíkov behom 40 rokov klesol na 25.000.

Mimo prenasledovania mnoho škodilo čínskym misiám nedorozumenie o ritoch (obradoch), vzniknulé medzi misionármi rozličných rádov. Otcovia jezuiti, ktorí v tejto dobe prví započali misionársku prácu v tejto krajine, domnievali sa, že Číňanov je preto tak ťažko nakloniť kresťanstvu, lebo sú veľmi konzervatívni, húževnate sa pridržiajú svojich starých obyčajov a obradov, zvlášť voči mŕtvym. Preto sa usniesli, že v týchto veciach budú povoľnejší a domorodcom niektoré staré zvyky a tradičné obrady ponechajú. Bratia menší ale a ostatní misionári v ústupkoch a povoleniach videli dogmatické bludy a povery, preto proti nim zaujali stanovisko. Toto nedorozumenie zapríčinilo storočný boj. Zaslané boli i mnohé prípisy do Ríma o tejto otázke, ale pre veľkú vzdialenosť a neznalosť pomerov, nemohla si sv. Stolica o nej jasný obraz utvoriť. Len výskumy posledných časov objasnily túto smutnú epizódu čínskych misií, tiež ocenily účinkovanie a obetavú prácu dosiaľ neuznávaného Antona Caballero. Faktá dokazujú, že aj prísny zachovávaním obradov podarilo sa celé obce a kraje na vieru katolícku priviesť.

Počas prenasledovania r. 1724 a v neskorších dobách mnoho františkánov, misionárov a katolíkov vylialo krv svoju za vieru Kristovu. Misionári mohli sa v tejto dobe len tajne združovať v Číne, vydávajúc sa stále nebezpečenstvu smrti. R. 1816 zomrel tu smrťou mučeníckou aj bl. **J o a n n e s z T r i o r y**, františkán. — Rok 1879 dočniešol ukladnenie a misionári mohli začať úspešnejšie pracovať. Myslíme, že nie len Cirkvi, ale i celému západnému kultúrnemu

svetu záleží na tom, aby sa účinkovaniu v Číne patričná pozornosť venovala, lebo jestli sa tento 400miliónový národ nepodarí k lepšiemu životu priviesť, môže sa ľahko stať, že Čína dostane sa do područia Japonska a v tom prípade by ohrozili kultúru celého západného sveta.

Sv. Stolica rozdelila Čínu na 38 vikariátov, z ktorých 9 sverila na františkánov. Počas boxerskej vzbúry na sklonku minulého storočia mnoho synov svätého Františka umrelo smrťou mučeníckou a s nimi vyše 2000 veriacich. Podobne mnoho trpely františkánske misie za boľševického vpádu a za čínskej občanskej vojny, keď kresťanská krv potokom tiekla. Spomenutia je hodné, že prvý domorodý biskup v Číne je františkán.

V o východnej Indii františkáni už počiatkom 16. storočia s krásnym výsledkom účinkovali. Oni už vtedy uskutočnili to, čo Cirkev sv. teraz sa snaží uskutočniť: výchovu domorodých misionárov. Zakladali koľaje pre výchovu domorodých mladíkov na povolanie misionárske. Výchovu domorodého kňazstva prevzali neskôr otcovia jezuiti. Bratia pracovali na rozličných krajoch tejto veľkej krajiny a 150 kostolov, ktoré vystavili, svedčia o ich horlivom účinkovaní. Anton z Porto dostal sa až do severných krajov Indie a v meste Karanja a v krajine Berar on jediný vyše 10.000 pohanov pokrstil. Vynikal aj Vincent z Lagu, ktorý aj tamorského kráľa priviedol do lona Cirkve sv.

Na ostrove Ceylon boli zasa len františkáni prvými misionármi. Ovocím ich horlivosti bolo, že za krátky čas 12 kostolov a v meste Kolombo jednu misijnú koľaj vystavili. Ku kresťanstvu sa im podarilo priviesť aj kráľa z Kandy — vnútornej krajiny Ceylonu — a kráľa z Battikaloa z východného Ceylonu, ktorých príklad mnohých pohanov priviedol ku kresťanstvu. Neskoršie zmeny trónu mnohé škody zapríčinily tamojším misiám.

V Malakke, Kočínčine a v Tonkingu tiež úspešne, ale s veľkými obeťami a mnohým prelievaním krve pracovali bratia. V Kočínčine a v Tonkingu založili 262 katolíckych obcí, 70 kostolov a 50 kaplí vystavali. V 16. a 17. storočí najdeme bratov menších hlásať sv. evanjelium aj na ostrovoch Malajských, na ostrove Java, Sumatra, Borneo a iných.

V Austrálii len v 19. storočí začala sa Cirkev sv. šíriť. V tejto dobe práve vypukla revolúcia vo Francii a v iných krajinách, ktorá aj rádu svätého Františka priniesla veľké straty. Pritom všetkom rád sa vedel postarať, aby členov svojich aj do Austrálie poslal. Najmä bratia z Irska venovali sa týmto misiám a prvú misijnú stanicu založili pri meste Sydney. Neskôr aj italskí františkáni sa tu usídlili. Spomenutia sú hodní: Bonaventúra Georghagan († 1864) a Bonaventúra Sheil († 1871), obaja stali sa biskupmi a Octavius Barsanti, ktorého Pompellier nazval „apoštolom Oceanie“.

Svätá zem.

Pre synov sv. Františka započala sa nová doba vo Svätej zemi s veľkými ťažkosťami. Turci ich do väzenia uvrhli a odobrali im Coenaculum (večeradlo Pána) na vrchu Sion a zrobili si z neho mešitu. Za čas 12 ročného väznenia mnoho bratov umrelo. Od sv. Otca Klementa VII. dostali aj peňažitú pomoc. R. 1537 znovu uväznili všetkých františkánov, z ktorých za tri roky deväť zomrelo. V nasledujúcom roku povraždili všetkých bratov z Nazarethu; podobný osud stihol bratov r. 1571 na ostrove Cyprus. R. 1642 podpísal sultán nariadenie o popravení všetkých bratov a len rázne zakročenie zástupcov (legátov) cudzích národov zachránilo im životy. Vzdor tomu ale až po smrť mučeníkov v damascenských r. 1860, mnohí synovia sv. Františka vyliali krv svoju za vieru Kristovu. Šiesteho januára r. 1928 grécki rozkolníci palicami napadli strážcov bethlehemskej basiliky. Od týchto, ako aj od ostatných vo Svätej zemi bývajúcich rozkolníkov sú synovia sv. Františka stále znepokojovaní. Tieto smutné pomery dostatočne poukazujú na ťažkosti a obeťavosť strážcov Svätej zeme — bratov menších — pre ktoré rád sv. Františka nezaslúži si hany a kritiky, ale patrí mu česť a uznanie. — 2000 skutočných mučeníkov a 6000 mučeníkov lásky si to iste zaslúži.

Slovný spisovateľ francúzsky, Chateaubriand, ktorý v 19. storočí navštívil Svätú zem, takto píše: „Povolaním bratov menších (vo Svätej zemi) takrečeno je len to, že každý deň musia byť na pohotove proti útokom a násilnostvám svojich nepriateľov a proti nim stále sa brániť. Niet takého druhu východného despotizmu, ktorým by bratia neboli trápení. Čo osožia draho kúpené ochraňujúce prípisy, keď sa dla nich nikto neriadi a authority nemajú. Každý rok prinesie nového tyrana, nové ukrutnosti. Skutočne nepoznám mučeníctva, ktoré by sa mohlo s týmito porovnať a preca každodenne sa ozýva modlitba chvály a vďakyčinenia františkánov v chráme sv. hrobu.“

Nabezpečnejšími nepriateľmi strážcov Svätej zeme než samotní Turci sú odpadlíci: grécki a armenský rozkolníci. Za týmito stálo svojou mocou predvojnové Rusko. Behom storočí ukrutným násilnostvom odobierali jedno za druhým sväté miesta. Pomoc západných kresťanských národov bola veľmi nepatrná. Západ často nečinne hľadel na zápas opustených a na smrť vždy hotových synov sv. Františka. Lahostajne pozeral na ich mučeníctvo a na zhabanie svätých miest. Turci sa nestarali o tento stály boj strážcov Svätej zeme, ba tešili sa tomu, lebo im len zisk plynul z neho. Turci sami odobierali sväté miesta, lebo dobre vedeli, že kresťania ich neskôr za drahé peniaze odkúpia.

Mnoho zla zapríčinila vo Svätej zemi aj politika. Každá politická mocnosť pre seba si chcela získať Svätú zem. Toto zapríčinilo mnohé spory medzi Francúzmi, Talianmi a Španielcami a následkom toho i medzi rehoľníkmi týchto národností, čo samozrejme malo aj svoj zlý vliv na účinkovanie týchto a podrývalo vonkajšiu kázeň. R. 1746 Benedikt XIV. odsudzujúc tieto spory, potvrdil novú vydanú rádom sv. Františka, ktorých cieľ bolo usporiadanie neutešených pomerov Svätej zeme.

Medzi tým ale jednotlivé politické mocnosti opäť sa zamiešaly do záležitostí Svätej zeme, ba aj do spravovania rádu a obmedzovali právomoc ministra generála. Bratia menší vždy sa snažili urovnať tieto spory a na tom pracujú i dnes. Usilujú sa vyhovieť požiadavkom všetkých katolíkov bez ohľadu na národnosť a všemožne sa snažia zabezpečiť a udržať sväté miesta pre katolícky svet.

Ačpráve bratia menší vykonávajú tú najobetavejšiu prácu a všemožne sa usilujú aj o neveriacich vo Svätej zemi prebývajúcich, preca nedosiahli žičného úspechu. V rokoch 1847—1877 len 15.000 neveriacich — medzi ktorými bolo 1000 židov — priviedli do Cirkve katolíckej. Na svete neni snád tak zaťaťého národa ako je Turek a palestínsky Žid.

Synovia sv. Františka vo svätej Zemi starajú sa ešte aj o misie egyptské, sýrské, cypruské, ródské a arménské; mimo toho vedú vo Svätej zemi duchovnú správu katolíkov, vydržiavajú školy, zakladajú nemocnice, sirotince a podobné dobročinné ústavy. V poslednej dobe kladie rád veľkú váhu na vedecké vzdelanie a na nadobudnutie dôkladných vedomostí o svätých miestach. K tomu účelu stavajú aj ústavy.

Spomenutia je hodný učený Orfali, františkán, ktorý vynikal ako prvotriedny znateľ starožitností (orientalista) Svätej zeme, ktorého — bohužiaľ — ešte pomerne mladého smrť vytrhla z radu živých.

Na vybavovanie svätozemských záležitostí sú ustanovení dľa rozličných krajov a okolností generálni komisári Svätej zeme.

Vedy a umenie.

Vedy všeobecne.

O význame a potrebnosti vedeckého vzdelania v XVI.—XVII. storočí z bratov menších už nikto nepochyboval. Úrad kňazský, pastoračné účinkovanie a nebezpečenstvo protestantizmu neomylnne požadovaly dôkladnejšie vzde-

lanie: hlbšiu učenosť a širší rozhľad. Predstavenstvo rádu znovu a znovu pri-
zvukovalo bratom usilovné vzdelávanie vedecké. Gonzaga, minister generál
rádu, vo svojom okružnom liste prizvukuje: „Záhalka bez vedomostí je smrťou
a hrobom pre živého človeka.“¹⁾ L. Wadding, dejepisec rádu, píše: „Nebezpečná
vec je nevedomosť, hoc by sa aj v tých najutiahnutejších pustovníach skrý-
vala. Nevedomý, bude zabudnutý.“²⁾ Vzdelávanie ale nech sa sprevádza v duchu
našich dobrých predkov. Spomenutý už generálny minister, Gonzaga, pozna-
menáva: „Učenosť bratov menších nech roznečuje oduševnenosť a slúži k dob-
rým mravom.“³⁾

Revolúcia francúzska, ktorej škodlivý duch prevanul celou Európou, za-
stavila a zahatila vedeckú prácu a vzdelávanie a tento vliv pocítil aj rád fran-
tiškánsky. Predstavenstvo vidiac tento smutný úpadok, všemožne nabádalo
k učeniu a vzdelávaniu. Vedeckému vzdelávaniu tiež veľmi škodilo neutešené
položenie knižníc. Pre nedostatočný dozor a ľahkovážne opatrovanie, mnoho
cenných kníh sa stratilo v týchto búrlivých dobách. Za revolúcie mnoho
knižníc bolo úplne zničené. Sv. Stolica vyriekla preto trest exkomunikácie
na každého, kto by sa opovážil z knižníc ukradnúť nejakú knihu.

Za základ vzdelania prijal rád pozvoľna metodu gymnaziálnu. Serafínska
mládež buď navštevovala školy verejné, alebo v rádových školách, v t. zv.
serafínskych kolegiách, pod dozorom bratov dostala základné
vzdelanie.

Niektoré provincie, zvlášť v Nemecku a Belgii mali aj verejné gymnázia. Po
skončení gymnázia nasledovali 3 roky filozofického a 4 roky teologického
štúdia.

Istú dobu učenci františkánskeho rádu nepridržali sa určitého vedeckého
smeru v tom smysle ako dominikáni a jezuiti, ktorí sa zaviazali nauke sv. To-
máša, ale zostali neodvislí. Stalo sa, že i niektorí františkáni opustili rádo-
vých učencov a zostali prívržencami tomizmu. Väčšia čiastka preca len vyzná-
vala sv. Bonaventúra a Skota za svojich učiteľov, lenže v učení postrádali
ešte sústavnej metódy a určitého základu. Časom sa potom vyvinula veľa-
významná škola františkánska, ktorá si zvolila za duchovného vodcu a učiteľa
Jána Duns-Skota.

Rádové shromaždenia znovu a znovu nariaďujú prednášať Skotovú nauku
v rádových školách a prizvukujú „iuxta mentem Scoti — v duchu Skotovom.“
Neskôr, zvlášť ohľadom na duševný život, odporúčajú učiteľom bohoslovía

¹⁾ „Otium sine litteris mors est et vivi hominis sepultura.“

²⁾ „Periculosa res est inscientia, etiamsi in abditissimis abscedat recessus. Si quis ignorat, ignorabitur.“

³⁾ „Fratrum Minorum studium ad inflammandum affectum et ad mores vertendum est.“

nauku sv. Bonaventúru. Rádová kapitula r. 1541 nariadila, aby na školách prednášali nauku sv. Bonaventúru a Skotovu učitelja striedave.

Pri učení vierouky (dogmatiky) veľkú váhu kládol rád aj na štúdiu sv. Písma. Každodenne 2 hodiny sa prednášalo o sv. Písme. K dôkladnejšiemu porozumeniu sv. Písma sústavne sa vyučovali aj východné reči, zvlášť hebrejčina. Mravouka a cirkevné právo dost dlhý čas sa neprednášalo ako riadne predmety. Síce v každej provincii prednášala sa mravouka, ale prednášatelia neboli bohovedeckí lektori (učitelja), preto nedá sa to skutočným štúdiom nazvať. Tieto prednášky boli viac praktickým návodom pre novovysvätených kňazov, ktorí sa chystali na pastoráciu. Aj o mystike (duševnom živote) sa konaly týždenne prednášky, ktorých sa i bratia laici súčasťnili. V 18. storočí zaviedly sa dvojročné prednášky o mravouke a cirkevnom práve pre skončených teologov. Terajšie rádové školy sa zariaďujú dla najnovších predpisov cirkevného práva, zachovajú si pri tom ale vo výučbe rázu a ducha františkánskeho. Viacerí bratia súčasťnili sa vedeckých bojov v otázkách filosofických a teologických, pridržajú sa vždy nauky Skotovej, zvlášť keď išlo o obranu nauky o nepoškvrnenom počatí Panny Marie. Táto nauka došla konečne ku skvelému víťazstvu a vyhlásená bola za článok viery.

Rádové školy.

V tejto dobe nemaly už starodávne univerzity tej vábivej sily ako v predošlych storočiach. Počet univerzít vzrastal a tým zmenšená bola ich významnosť a hodnota. Mimo univerzít zakladaly sa po krajinách a provinciách filozofické a teologické školy rádové. V krajinách spustošených protestantizmom pestovanie vied veľmi ochablo.

Školy italské mnoho stratily z bývalej svojej hodnoty. Počet škôl síce vzrástol, ale ich úroveň klesla na nízky stupeň. Dôkladnejšie a významnejšie byly školy španielské: V Alcale, Salamanke a vo Valencii. K týmto možno pripočítať školu v portugalskej Koimbre. Parížská univerzita si ešte po dlhý čas zachovala svoj význam a vysokú úroveň. V XVI. storočí ona bola najvýznamnejšou školou celého rádu. Neboly školy, ktorú by tak usilovne a v tak veľkom počte boli navštevovali bratia, ako univerzitu parížsku. Všeobecná kapitula r. 1529 nariadila, aby každá provincia po dvoch študujúciach bratov poslala na túto univerzitu. Roku

1547 ale vládnym nariadením redukovaný bol počet posluchačov (numerus clausus) a tým univerzita na svojom význame mnoho utrpela. Mimo parížskej univerzity významná bola aj škola touluská.

Smutnejšie bolo položenie v krajinách severných, ktoré boli protestantizmom utláčané. Školy v Oxforde a Cambridge úplne zanikly. V Belgii si zachovala význam univerzita lovaňská, ktorú vydržovali františkáni belgickí a holandskí. Túto navštevovali aj četní poslucháči svetskí. Bratia írski, ktorým vo svojej vlasti zakázané bolo školy udržiavať, založili počiatkom 17. storočia školu v Lovani, neskôr v Prahe a napokon koľaj sv. Izidora v Ríme.

Učený františkán, Wilhelm Smits, založil r. 1767 školu „museum philologico-sacrum“ v Antverpách, kde bratom sa dostalo dôkladného štúdia sv. Písma a východných rečí. K dôkladnejšiemu štúdiu východných rečí, starožitnosti a sv. Písma slúži teraz škola v Jeruzaleme.

V Nemecku vzdelávali sa bratia v provinciálnych školách alebo na verejných učilištiach, zvlášť na univerzite kolínskej a ingolstadtскеj.

V istom ohľade provinciálne školy sa lepšie osvedčily ako verejné školy. Prichystaly totiž lepšie mládež pre verejný život. Rád preto sa vždy oduševňoval za tieto školy, v ktorých bratia lepšie mohli pracovať a dôkladnejšie sa pripraviť ku pastorácii. Niektorých mladých bratov ale vždy posielal na vyššie školy — univerzity — aby sa tam pripravili za lektorov a profesorov pre školy provinciálne.

V najnovšej dobe zriadené sú v provinciách dľa predpisov cirkevného práva vyššie školy filosofické a theologické, do ktorých sa serafínska mládež po skončení gymnaziálnych štúdií pripúšťa. Mimo toho má rehoľa dve veľavýznamné a ojedinelé školy: koľaj sv. Antona v Ríme a koľaje sv. Bonaventúru v Quaracchi pri Firenze.

Koľaj sv. Bonaventúru, ktorú založil minister-generál Bernardin z Portogruaro, je vlastne vedeckým ústavom sboru znamenitejších učencov rádu. Cieľom tohoto ústavu je vyhľadať, preskúmať, kriticky posúdiť a vydávať diela slávnych učencov rádu. Diela sv. Bonaventúru sú prvé, ktoré otcovia tohoto ústavu kriticky vydali.

Ehrle, učený kardinál zo spoločnosti Ježišovej, poznamenal, že vydanie diel sv. Bonaventuru slúži za vzor celému teologicko-vedeckému svetu. Podobne sa vyslovil aj učený dominikán Denifle.

Františkánsky učenec, Fidelis z Fanny, s osemnástimi pomocníkmi vyše 400 knihovní prezkúmal, aby našiel všetky potrebné rukopisy, ktoré k vydaniu bezvadného a kritického diela potrebné boli. Bohužiaľ, významnú túto prácu pre smrť, ktorá ho r. 1881 zastihla, dokončiť nemohol. Úplnulo niekoľko desaťročí, kým Ignác Jeiler († 1904) toto dielo šťastlivo dokončil a na obdiv celého vedeckého sveta vydal.

V poslednej dobe vydávajú sa diela Alexandra Haleského a najnovšie diela L. Waddinga „Annales“. Pripravuje sa tiež vydanie diel Jána Duns-Scota. Z koľaje sv. Bonaventúry vychádza úradný vestník rádu „Acta Ordinis“, pred vedeckým svetom uznaný časopis „Archivum Franciscanum“ a najnovšie „Antonianum“.

Pre rád františkánsky je veľavýznamná medzinárodná koľaj sv. Antona v Ríme, ktorú založil spomenutý už minister-generál Bernardín z Portugruaru. Tu sa vzdelávajú tí členovia rádu, ktorí sa chystajú na lektorov (profesorov) filozofie a teologie pre školy provinciálne. Pripustení sú len tí, ktorí už odbavili v provinciách celé filozofické a theologické štúdium. V koľaji sv. Antona potom ešte cez 3—4 roky sa v zvláštnych predmetoch odborne vzdelávajú. V tejto koľaji je tiež zvláštne učilište pre bratov, ktorí sa chystajú na vonkajšie misie.

Slovenskí františkáni po utvorení Československej republiky (roku 1918) potešiteľne sa vzmáhajú i na poli vedeckom. Slovenská provincia Najsv. Spasiteľa, založená r. 1924, oduševnený svoj dorast posíla na rôzne školy i domáce i cudzozemské univerzity za účelom vedeckého vzdelania, aby si vychovala schopných profesorov bohoslovnia a profesorov gymnázia. R. 1927, za provincialátu Mansueta Olšovského, prvého provinciálneho ministra bratov menších na Slovensku, zriadilo sa gymnázium s právom verejnosti v Malackách, ktoré stojí pod vedením otcov františkánov. Začiatky tohoto po každej strane prvotriedneho ústavu sú mnohosľubné. R. 1931 pri kláštore bratislavskom sa obnovilo Vysoké štúdium bohoslovnia na základe encykliky sv. Otca Pia XI, „Deus scientiarum Dominus“. Je to prvé vysoké štúdium tohoto druhu v Československu.

Významnejší učenci rádu.

Dr. Heribert Holzapfel, O. F. M., vo svojom diele krásne poznamenáva, že od r. 1517 po dobu najnovšiu, bratov menších učencov je celá legia, že ani len pomenovať všetkých neni možno. V niektorých storočiach nevedeli si učených bratov tak oceniť, ako by si to boli zaslúžili. Mnoho príčiny nesú na tom rozličné vedecké spory, smery a systémy učencov; obyčajne sa zástanci rôznych smerov podceňovali navzájom.

Vysokú úroveň rádu františkánskeho najlepšie dokazuje ten historický fakt, že rád na snem tridentský (r. 1534—1544) poslal vyše sto svojich učencov, viac než ktorákolvek iná rehoľa. Toto najlepšie poukazuje

na vysokú vedeckú pripravenosť bratov v 16. storočí. Zvlášť španielski františkánšti učitelia vynikali na tomto sneme. Slávnejší sú: Alfonso z Castro Zamora († 1568), Michal z Mediny († 1578), Andrej Vega († 1560), Ludovít Carvajal, protivník Erasma Rotterdamského († okolo 1550) a František Orantes († 1584).

Neskorší významnejší učitelia bohovedy v Španielsku sú: Ján Rada († 1608), ktorého dielo srovnáva nauku sv. Tomáša a Jána Duns-Skota a ešte aj dnes je to cenný prameň, Ildefon z Brizeno, ktorého pre hlboký um a ostrovtipnosť „druhým Skotom“ pomenovali, ďalej František Macedo († 1681), profesor na škole kongregácie „de propaganda fide“, ktorý pre jeho všestrannú učenosť „monstrum scientiae — obrom vedy“ bol nazývaný.

Vo Francúzsku učenosťou a zbožnosťou vynikal Klaudius Frasen († 1711), ktorý 30 rokov učil na univerzite sorbonskej. Diela Skotove, ktoré on vydal, patria k tým najlepším. Spomenutia je hodný aj Ján Mikuláš Hayer († 1780), ktorý patrí k najvýbornejším apologetom svojej doby.

V 18. storočí zvlášť v Itálii mal rád celý rad vynikajúcich teologov. Významnejší sú: Vavrínek Cozza († 1729), kardinál, ktorý napísal klasické dielo o východnej schisme, Hieronym z Montefortina († 1740), ktorý zostavil cenné dielo „Summa Scotistica“ a Bededikt Bonelli († 1773), ktorého vedecké práce boli významnou pomôckou pri vydávaní diel sv. Bonaventuru.

Medzi írskymi františkánmi slávnejší teológovia boli: Ján Poncius († 1660), spolupracovník Waddingov vo vydávaní diel Scotusových, Hugo Cavellus († 1626) a Teodor Smising († 1626), Westfáľčan, profesor löwenskej kolaje. O ňom píše chronista: „Unum illi opus erat studere et orare — jemu jednou prácou bolo študovať a modliť sa.“ Ďalej Ján Bosco z Antverp († 1684), ktorý ostro napádal tých, ktorí odsudzovali Skota, bez toho, žeby jeho diela boli čítali. Veľkým skotistom bol aj Krescenc Krisper († 1749).

Významnejší vykladači sv. Písma boli: Mikuláš Tacitus Zegers v Lovani († 1559), Ján z Haje v Paríži († 1661) a Polychron Gassmann v Acheni († okolo 1830). Učitelia východných rečí: Tomáš Obicini, dlhší čas bol rektorom kolaje sv. Petra na Montorio († 1638), Michal Angelus Carmeli († 1766), chýrny profesor na univerzite padovskej a Vilhem Smits († 1770), zakladateľ ústavu „museum philologico-sacrum“ v Antverpách.

V mravouke vynikali: Amand Hermann zo Sliezska († 1700), ktorý na základe Skotusovej nauky napísal morálku, Patrik Sporer z Pasova († 1714), ktorého dielo aj dnes je ešte cenné, i sv. Alfonz Liguorský často sa naň odvoláva. Herkulán Oberrauch († 1808), profesor na univerzite

innsbruckej, ktorý bol nazývaný: „Gemma provinciae, ordinis et sacerdotum — perla provincie, rádu a kňazstva.“ Ku moralistom môže sa pripočítať najnovšie aj Augustin Gemelli, ktorý ako univerzitný profesor-lekár vstúpil do rádu sv. Františka. Stal sa prvým rektorom novozaloženej katolíckej univerzity v Miláne r. 1921 otvorenej. On bol jej pôvodným činiteľom duševným. Medzi inými vydal lekársko-morálne dielo „Non moechaberis — Nesomilníš“.

V mravouke a cirkevnom práve vynikal Anaklet Reifensstuel z Tegernsee († 1703). Jeho morálka cez storočia užívaná bola na akadémií rímskej a jeho dielo o cirkevnom práve „Jus canonicum“ vyšlo aj v druhom vydaní. Aj dielo z cirkevného práva Lucia Ferraris († okolo 1750) je chýrečné. O práve rehoľnom napísali diela: Alfonz z Casarubios, Peter Marchant († 1661), Gaudenc Kerckhove († okolo 1703), Tomáš Montalvus († okolo 1740) a iní.

V katechetike sa vyznačili: Edelbert Menne († 1826), ktorý napísal knihu „Der grosse Katechismus eines Dorfpfarrers“ a Sanctantonius Cimaresto († 1847), ktorý je pôvodcom diela „Catechismo universale — Všeobecný katechizmus“.

V asketike vynikajú: sv. Peter z Alkantary († 1562), sv. Leonard z Porto Maurizio († 1751), bl. Karol zo Sezze († 1670), ktorý napísal veľmi cenné trojsväzkové dielo o mystike; Bavorčan Žigmund Neudecker († 1736) napísal knihu „Geistesschule“ a Belgičan Bernard van Loo, ktorý napísal pre svojich bratov dielo „Stimulus seraphicae conversationis“ (Povzbudenie k serafinskému životu). V najnovšej dobe má rehoľa františkánska celý rad asketických spisovateľov.

Vo filozofii sa vyznamenali: Poncius, Cavellus, Wilhém van Sichein, Belgičan († 1891) a Antonle Grand, profesor akademie v Douai.

V prírodných vedách sú spomenutia hodní: Polykarp Poncelet z Verdunu, ktorého práce z organickej chémie v 18. storočí obdivoval celý vedecký svet, Electus Zwinger, ktorý v 17. storočí vydal obrázkovú knihu o kvetinách Svätej zeme „Blumenbuch des Heiligen Landes“ a Marian Veltoso († 1811), ktorého pomenovali „americkým Linnéom“.

Mnoho učeních bratov má rád františkánsky tiež v zeme pise, národopise a v jazykovede. Tu hlavne vonkajšie misie boli pohnútkou, že bratia sa venovali týmto vedám. Mnohí bratia boli vynikajúci dejepisci, tak: Peter Crabbe († 1554), ktorý po úmornej práci zostavil a vydal prvú zbierku snemov cirkevných. Tohoto prevýšil Aistulf Servantius, biskup vo Valencii († 1572), ktorý veľmi cenné výklady zanechal o sneme tridentskom. Ďalej Iren Affo († 1797), bibliotekár v Parme a člen rozličných vedeckých spoločností, Paulin Erdt († 1800), profesor na univerzite freiburgskej

v Breisgau a Clarus Vascotti z Kraňska († 1860), ktorý napísal cirkevné dejiny „Kirchenhistorisches Lehrbuch“. Kniha táto sa užívala až po najnovšiu dobu na mnohých theologických učilištiach, zvlášť v Rakúsku. O dejepisoch rádu zmienime sa v nasledujúcej kapitole.

Spisovatelia dejín rádu.

V prvých troch storočiach trvania rádu, nestarali sa bratia mnoho o spisovanie udalostí a účinkovaní rádu svojho, len kedy-vtedy zaznačili nejakú zvláštnu udalosť. Bratia, nasledujúc príklad sv. Františka, len po činoch túžili a na zapisovanie udalostí rádu veľa nemysleli. Ich názor bol, že skutky činia dejiny a nie ich opisovanie. Ale preca len povzbudzujúci účinok a vliv má na potomkov zaznamenanie veľkých činov a udalostí. V dejinách misii rádu veľmi citiť postrádanie takých poznatkov a zápiskov. Dobre poznával v 17. storočí generál rádu Peter Manero: „Medzi mimoriadne výsady, ktorými Otec nebeský vyznačil rehoľu bratov menších, za prvotriednu sa môže považovať, že nevie uverejniť to, čo vykonal.“¹⁾ Neskôr ale uznali potrebu a význam rádových dejín a jedno za druhým vyšly diela o veľikášoch a svätých rádu a obsiahle historické práce o provinciách a o celom ráde. Počiatkom boli to viac legendy a kroniky.

Pisottus, generál rádu, r. 1532 nariadil všetkým provinciálom vyhľadať historické doklady z 15. storočia, týkajúce sa rádu, aby na historickom diele Bartolomeja Pisana mohlo sa pokračovať. Významnejší spisovatelia rádových dejín sú: Marek z Lisabonu († 1591), ktorý na rozkaz Andreje Alvarez, generála rádu, pochodil Itáliu, Franciu a Španielsko a zbieral historické doklady rádové. V jeho sbierke sa našlo aj dielo (ešte nevydané) Mariana Florentini († 1537) „Fasciculus Chronicarum“, ktoré užíval aj Wadding. Najväčším dielom Markovým bolo „Chronica Fratrum Minorum“, ktoré v celom ráde vysoko bolo cenené. V tomto diele pokračovali Bartolomej Cimarelli († 1628), Anton Daza († okolo 1630) a celé dielo opravil a znovu napísal Ján Nuñez († okolo 1630). Wadding si veľmi vážil dielo Henrika Sedulia († 1624) „Historia Seraphica“. — Počiatkom 17. storočia Benignus z Janova, generál rádu, zaujal sa o rádové dejiny. R. 1619 vydal okružný list, v ktorom všetkým provinciálom nariadil, aby vo svojich provinciách poverili, niektorých schopných bratov, po knihovniach sossbierať potrebnú látku ku so-

¹⁾ „Inter eximias praeogativas, quibus Pater coelestis hanc insignivit Religionem Minorum, eam prae ceteris recognoscimus fere praecipuum, quod nescit publicare, quod facit“.

staveniu rádových dejín. Na tých, ktorí by sa protivili, vypovedal exkomunikáciu. Vo všetkých provinciách sossbieraný materiál zaslaný bol do Ríma. Minister generál poveril zbožného brata, svetového učenca, Lukáša Waddinga z Írska († 1657), aby na základe tejto zbierky spracoval dejiny celého rádu. Wadding významný ako teolog i ako historik, dal sa do tejto veľavýznamnej práce pomocou učených bratov Antona Hiquey († 1641), Bartolomeja Cimarelli a Jakuba Poliusa. Pomocníci posbierali zvlášť údaje istých krajín a opisali všetky listiny pápežské, vzťahujúce sa na rehoľu bratov menších. Tieto samotné tvorily 18 sväzkové dielo. Po takejto príprave započal Wadding svoje veľké dielo a za 29 rokov (1625—1654), pri chatrnom zdraví obdivuhodnou vytrvanlivosťou v ôsmych foliantoch napísal „Annales Minorum“, dejiny rádu do r. 1540. Keď už aj ôsmy sväzok napísal, ctihodný a zaslúžilý starček takto so rozlúčil s perom: „Keď pero odkladám, tomu jedinému najpotrebnejšiemu sa odovzdávam, celý sa totiž starosti o dušu svoju venujem.“¹⁾

Wadding je bez všetkej pochybnosti najväčším a najslávnejším spisovateľom rádových dejín.

Hľadal pravdu a tú aj úprimne a priamo neobyčajnou nadanosťou napísal. Vkradly sa sice aj niektoré chyby do jeho diela, ale to pri tak ohromnej práci neni div, ba obdivuhodné je, že sa ich nenašlo viac.

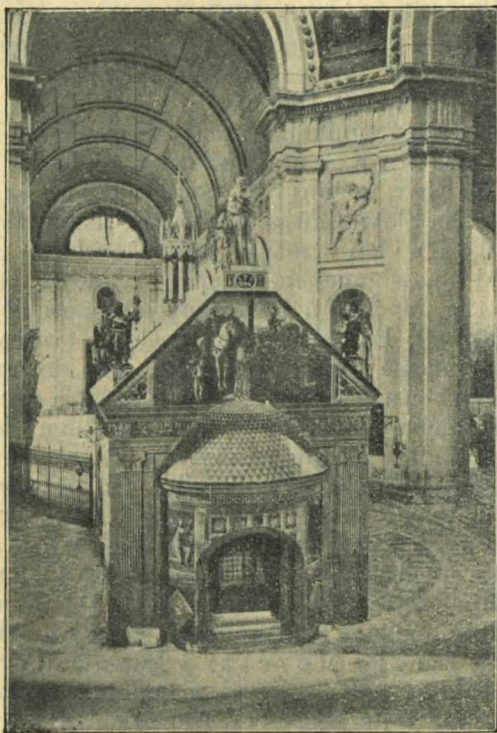
V diele Waddingovom s menšou pripravenosťou pokračovali: František Harold, Írčan († 1685), Jozef Maria Fonseca z Eboru, generálny komisár a Anton z Melissy. Dokonalejšiu prácu vykonal Jozef Maria z Ankony, ktorý vydal devätnásty sväzok. Wadding mimo veľkého diela dejín rádu vydal aj iné práce. Tak r. 1650 vydal dielo „Scriptores Ordinis Minorum — Spisovatelia Rádu Bratov Menších“. Veľavýznamné je dielo Hyacinta Sbaraglia († 1763) „Bullarium franciscanum“. Na práci tejto po smrti Sbaragliovej pokračovali Flaminius Annibali a Konrad Eubel. Menej významné je dielo Michala Angela z Neapolu „Chronologia historico-legalis“.

Generálny minister Peter Manero chcel dielo Waddingovo sústavne prepracovať; neskôr ako biskup v práci pokračoval, ale historické doklady a spisy u neho posbierané, po jeho smrti viac do rúk rehoľe sa nedostali. Úspešne pracoval tiež Dominik Gubernatis zo Sospitela († okolo 1689), na ktorého sme sa odvolávali pri rádových misiách. Aj v jeho diele najdu sa nedostatky, ale niektorý sväzok, zvlášť dejiny misií, majú veľkú cenu.

V 18., 19. storočí a zvlášť v najnovšej dobe mnohých dejepiscov má rád fran-tiškánsky. Významnejší sú v 18. storočí Peter van der Haute, Bel-

¹⁾ „Suspense calamo illud unum agam, quod potissime necessarium est, animae scilicet procurandae totus incumbam.“

gičan († 1796), Peter z Benátok († 1728), ktorý napísal „Giardino Serafico — Serafínska Záhrada“, Fortunát Hueber († 1706), Angelik z Vicentie († okolo 1750), Vigilíus Greiderer († 1780), Bernard Sannig zo Sliezska († okolo 1700). V 19. storočí Pamfil z Magliano, Marcelin z Civez a iní.

Porciunkula, kolíska rádu františkánskeho.

V najnovšej dobe **Dionýs Schuler**, generálny minister, má veľké zásluhy na poli rádovej histórie. V mnohých vzbudil lásku a záujem o rádove dejiny, všemožne oduševňoval a povzbudzoval spisovať rádové dejiny. Jeho zásluhou je vydávanie cenného historicko-vedeckého rádového časopisu „Archivum franciscanum historicum“, ktorý prvýkrát r. 1908 vyšiel. V časopise tomto vedecko-kriticky sa pojednávajú rôzne historické otázky rádu františkánskeho.

V ráde sv. Františka vynikal v 16. storočí ako básnik len Livinus Brecht z Antwerp († 1568) a počiatkom 17. storočia Eugen Ó'Douyhee, Irčan, ktorého básne Irčania všeobecne ako vlastenecké piesne spievali. V 18. storočí Hugolin Gavlovič († 1787) na Slovensku, ktorého literárna činnosť je dôležitá a veľavýznamná pre slovenskú spisbu. Najväčšie jeho dielo je dvojsväzková práca „Walaská Škola“. Najnovšie sa hlási o básnické slovo náš mladý poet P. Rudolf Dilong.

Viac bratov najdeme, ktorí vynikali v maliarstve a sochárstve. Významnejší sú: Šimon Carnoli a Kozma Spiezza, maliari v 16. storočí, Jozef Rossia Albert Kuchler, maliari v 19. storočia Hugo Linderath z Düsseldorfu († 1906), sochár. Na Slovensku sa rozvinuje v maliarstve P. Teodor Tekely.

Vynikajúcich hudobníkov rehoľa františkánska v peknom počte môže preukázať. V Itálii najslávnejším je snád L'udovít Grossi z Viadany († 1627). Mestá Mantua, Modena a Fano boly jeho pôsobištom, kde v dódoch ako regenschori účinkoval. Bol to nadaný umelec a tvorca nového smeru hudobného. Za veľkého umelca uznaný bol preto, lebo do cirkevnej hudby vliaval viac vznešenosti a jemnosti, vkusne vedel prednášať a neochrozene hájil a rozširoval hodnotu cirkevného spevu. Vo svojich „Cirkevných symfoniách“ prvý uviedol do cirkevnej hudby zásadu moderného slohu jednoczvučného, čo rozhodne značný vliv malo na ďalší vývoj hudby. On tiež prvý vydal teoretický návod riadenia sboru. Vychoval celý rad žiakov v ráde, medzi ktorými spomenutia sú hodní: Berard Strozzi z Ríma, Jakub Ganassiz Trevisa, Pavel Cornetti, regenschori vo Ferrare a Kašpar Casati, regenschori v Navarre. Mimo tejto školy vyniká Ján Dominik Catenacci z Milána († okolo 1791), majster kontrapunktu a organu. Ako skladateľ vynikal tiež chýrny organista David Moretti z Bergamo († 1842).

V 18. storočí otvorila sa v Bavorsku hudobná škola skladateľská. Najvýznamnejšími umelcami tejto školy boli františkáni Chryzant Fischer a Diakon Zaenkel. Časom sa ale mnoho svetského ducha a teatrálnosti vkradlo do tejto školy. Ako chýrny organista a skladateľ všeobecne uznávaný bol muž svätého života, Peter Singer, Tyrolčan († 1882). Slávny umelec František Liszt takto sa o ňom vyjadril: „Jestli ja som Paganini klavíru, tak Páter Peter je Liszt organu.“ Mimoriadne chýrnym dielom Singerovým je hudobný nástroj, „pansymphonicon“ zvaný, ktorý on sám vynášiel a zhotovil v Salzburgu. Je to zvláštne pedálové harmonium, ktoré mohutnejšie znie ako dómsky organ a má aj mutáciu (zmenu) dychového orchestru. Cestovatelia didlo toto obdivujú ešte i dnes. Užívanie „pansymphonica“ je len niektorým

znalcem hudby dovolené a jeho zostavenie je ešte vždy záhadným. Sinner bol majstrom aj malých až filigránskych harmonií.

Pôvodcom jedného najkrásnejšieho oratória poslednej doby a slávny skladateľ mnohých diel je Hartmann von An der Lan-Hochbrunn. Večná škoda, že smrť predčasne, v dobe jeho najusilovnejšej tvorby, vytrhla ho z radu živých.

V druhej polovici 17. storočia vo Francii vynikal ako znamenitý hudobník á n Jakub Souhaitty. V Španielsku v 16. storočí Ján Bermudo napísal knihu o hudobných nástrojoch a František Fuentes v 18. storočí napísal dielo o theorii hudby. V Portugalsku sú významnejší hudobníci Ján Natividady († 1709) a František z Anunciakam († 1747).

Z minorítov ako hudobní umelci vynikali: Konštantín Porta († 1601) a z jeho žiakov zvlášť Hieronym Diruta, pôvodca diela „Il Transilvano“, prvý školský návod pre organ a klavír. Ján Krst. Martini († 1784) patrí ku najslávnejším umelcom hudby 18. storočia v Itálii, a bol aj riaditeľom v celej Európe známej hudobnej školy. Napísal prvé všeobecné dejiny hudby. Z tejto školy vyšli umelci: Jozef Paolucci († 1776), Stanislav Mattei († 1825) a iní minoriti. Mattei bol riaditeľom hudobnej školy, z ktorej tiež Joachim Rossini († 1868), znamenitý majster italskej opery vyšiel. V Itálii sa cez dlhý čas zdržoval minorita Boleslav Czernohorský († 1740), najväčší hudobník svojej doby v Čechách. Aj medzi kláštornými terciárnymi najdeme v Itálii slávnych hudobníkov: Archangel Borsaro († 1570), Eleazar Pizzoni, riaditeľ hudobnej akademie v Bologni r. 1670 a Angel Predieri.

Jubilárny rok 700. výročia slávnej smrti sv. Františka mimoriadne nadchlo františkánskych hudobníkov a skladateľov. V tomto roku vyšlo mnoho krásnych a nadšených hudobných diel, oslavujúcich Serafinskeho Patriarchu, v ktorých verní synovia holdovali svojmu milému a spevavému Otcovi.

* * *

Dejiny svedčia, že synovia sv. Františka Serafinskeho už vyše 700 rokov verne nasledovali šľapaje svojho Otca a pracovali v jeho duchu dľa zásady: „Nie len sebe žiť, ale i iným osožiť.“ Pracovali ticho, sväto a neohrožene, vždy veselým duchom prinášajúc tie najväčšie obety. Cestami ich sprevádzal — ako Serafinskeho Patriarchu — milý spev vtáčkov, zdravily ich lúčne kvetinky a ruže, ale tiež neušli ani trňom, ktoré ich často bôľne ranily.

Nuž ale pozrime hore ku nebesiam! Najkrásnejšie ovocie účinkovania a života dľa regule sv. Františka ztadiť sa na nás milo usmieva. Najkrásnejšou ozdobou a koruncou rádu je 43 svätých a 78 blahoslavených v nebi, mimo toho ešte veľký počet ctihodných vyznavačov rádu, bratov, ktorí krvou svojou zpečatili to, čo blásali a iných mučeníkov lásky, ktorí Cirkvou sv. nie sú ešte úradne vyhlásení za svätých a blahoslavených, ktorí ale zaiste ako verní synovia sv. Františka zaznačení sú ako vyvolení do knihy života u Pána neba a zeme.

OBSAĤ.

	Strana
Úvod	5
Krátky prehľad života sv. Františka Serafinského	7
Chronologický prehľad dejín Rádu sv. Františka	8
Rôzne rády a kongregácie žijúce dľa pravidiel sv. Otca Františka	10
Účinkovanie a vliv Rádu sv. Františka do roku 1517	12
Všeobecne	12
Bratia menší v službach sv. Cirkve	13
Kazateľstvo v XII.—XV. storočí	14
Vliv rádu na liturgiu a pobožnosti cirkevne	16
Účinkovanie sociálne	18
Misijná činnosť Rádu sv. Františka. Všeobecne	19
Misie v Europe	20
Misie v Afrike	21
Misie v Číne	22
Misie vo Svätej zemi	24
Vedecká činnosť františkánov. Všeobecne	27
Rádové školy	30
Pomer observantov k vedám	31
Významnejší učenci rádu	32
Spisba a umenie v ráde	34
Účinkovanie rádu od r. 1517 po dnešnú dobu. Misie vnútorné	36
Boj s protestantizmom v Nemecku	36
Boj vo Francii a v Holandsku	39
Boj v Británii a v Škandinávii	40
Kazateľstvo a pastorácia	42
Misie vonkajšie. Všeobecne	43
Misie v Amerike strednej a v Mexiku	44
Misie v Amerike južnej	47
Misie v Amerike severnej	50
Misie v Europe a v Afrike	52
Misie na ostrovoch Filipinských a v Japonsku	54
Misie v Číne, Indii a v Austrálii	56
Svätá Zem	59
Vedy a umenie. Vedy všeobecne	60
Rádové školy	62
Významnejší učenci rádu	64
Spisovatelia dejín rádu	67
Umenie	70

NÁKLADOM RÁDU SV. FRANTIŠKA NA SLOVENSKU.
TLAČOU OBČIANSKEJ KNÍHTLAČIARNE V BRNE.